

Huolen puheeksi ottamisen opas varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Huoli tilanteet haltuun

Julia Tirronen

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

29.4.2024

Tekijä	Julia Tirronen
Otsikko	Huolen puheeksi ottamisen opas varhaiskasvatuksen henkilöstölle
Sivumäärä	27 sivua + 1 liite
Aika	29.04.2024
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Varhaiskasvatus
Ohjaajat	Lehtori Lauri Narinen Lehtori Ulla Saukkonen

Tämän opinnäytetyön kehittämisasiheena on luoda huolen puheeksi ottamisen opas varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoa ja osaamista huolen puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa. Opinnäytetyö koostuu opinnäytetyö raportista ja liitteenä olevasta oppaasta. Työelämäkumppanina opinnäytetyössä toimii Asikkalan kunta. Yhteistyö Asikkalan kunnan kanssa kesti koko opinnäytetyöprosessin ajan syksystä 2023 kevääseen 2024.

Tämä opinnäyte on monimuotoinen kehittämistyö, jonka tietoperustana käytetään kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaukseen on kerätty opinnäytetyön aihetta koskevaa materiaalia, kuten tutkimuksista, laeista ja kirjallisuudesta. Opinnäytetyössä käsitellään huolen tunnistamista, huolen eri vaiheita ja huolen puheeksi ottamista. Tietoperustassa esille nousi huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa aihetta käsitellessä.

Tämän opinnäytetyön kehittämistyönä valmistui huolen puheeksi ottamisen opas henkilöstön käyttöön. Opas tukee huolen puheeksi ottamista ja toimii apuvälineenä varhaiskasvatuksen henkilöstölle heidän ottaessa huolta puheeksi huoltajien kanssa. Oppaassa käsitellään huolen tunnistamista, huolen vaiheita ja huolen puheeksi ottamista. Opas tarjoaa myös tietoa yhteistyöstä huoltajien kanssa ja yhteistyöstä eri toimijoiden kanssa. Yhteistyö huoltajien kanssa näkyy varhaiskasvatuksessa päivittäin. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa vaihtelee varhaiskasvatuksessa, mutta ne ovat tärkeänä osana tukemassa lapsen kasvua ja kehitystä tarvittaessa. Opas on tehty jaettavaksi sähköisessä muodossa, mutta sen voi työntekijä halutessaan myös tulostaa.

Opinnäytetyö ja opas tehtiin työelämän tarpeeseen ja vastaa laajuudeltaan suunniteltua kokonaisuutta. Opas on helposti käytettävä ja selkeä kokonaisuus, johon on myös helppo palata tarvittaessa. Oppaan pitkäaikaista vaikutusta henkilöstön toimintatapoihin tai tiedon lisääntymiseen ei tämän laajuisessa opinnäytetyössä ollut mahdollista arvioida. Jatkotutkimuksena voisi tutkia oppaan vaikutusta tai kokemuksia oppaan käytöstä Asikkalan kunnan kanssa. Opas on tehty koko kunnan varhaiskasvatuksen käyttöön, ja mahdollistaa näin yhtenäisen linjan huolen puheeksi ottamisessa.

Avainsanat	varhaiskasvatus, huolen puheeksi ottaminen, opas

Author	Julia Tirronen
Title	Guide on Bringing up Worries in Early Childhood Education
Number of Pages	27 pages + 1 appendices
Date	29 April 2024
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services, Early Childhood Education
Instructors	Lauri Narinen, Senior Lecturer Ulla Saukkonen, Senior Lecturer
The development task of this thesis was to create a guide for early childhood education personnel on how to bring up one's worries. The purpose of the thesis was to increase knowledge and skills of early childhood education staff on how to discuss worries with guardians. The thesis consists of a thesis report and an attached guide. The working life partner of the thesis was the municipality of Asikkala. Cooperation with the municipality lasted throughout the thesis process from autumn 2023 to spring 2024. This thesis is a multifaceted development work based on a literature review. For the literature review, material related of the topic to the thesis was collected, including studies, legislations, and literature. The thesis deals with identification of worry, different stages of worry and how to address it. In the database, cooperation with guardians and different actors came to the fore, when dealing with the topic. As a development work of this thesis, a guide on how to bring up one's worries to be used by early childhood education personnel was drafted. The guide supports bringing up worries and acts as a tool for early childhood education staff when they bring up worries with the guardians. In the guide, I discuss identification of worry, phases of worry and how to address it. The guide also provides information on cooperation with the guardians and other actors. Cooperation with the guardians can be seen in early childhood education every day. Cooperation with different actors varies in early childhood education, but is an important part in supporting child's growth and development when necessary. The guide was made to be distributed in electronic form, but employees can also print it if they wish. The thesis and the guide were made to meet the needs of the working life and their scope corresponded to the planned entity. The guide is easy-to-use and clear. Also, it is quick and easy to read afterwards if needed. In a thesis of this scope, it was not possible to assess the long-term impact of the guide on the staff's operating methods or increase in knowledge. As a follow-up study, the effects of the guide or experiences of using it in the municipality of Asikkala could be studied. The guide was made for use by the entire municipality's early childhood education units, and as such it enables a consistent line in addressing concerns.	
Keywords	early childhood education, bringing up one's worries, guide

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus	1
2.1	Varhaiskasvatus Suomessa	1
2.2	Varhaiskasvatus Asikkalan kunnassa	2
3	Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	3
3.1	Kohtaaminen ja vuorovaikutus	3
3.2	Dialogisuus	5
3.3	Perheen voimavarojen tunnistaminen ja tukeminen	6
4	Huoli varhaiskasvatuksessa	8
4.1	Huolen tunnistaminen	8
4.2	Huolen vyöhykkeet	9
4.3	Huolen puheeksi ottaminen	11
4.4	Huolen puheeksi ottamisen jälkeen	13
4.5	Lastensuojeluilmoitus	15
5	Yhteistyö eri toimijoiden kanssa	18
5.1	Moniammatillinen yhteistyö lapsen kasvun ja perheen tukena	18
5.2	Yhteistyö toimijat	19
6	Opas henkilöstölle	21
6.1	Suunnittelu	21
6.2	Toteutus	23
7	Arviointi	24
8	Pohdinta	26
	Lähteet	28
	Liitteet	
	Liite 1. Huolen puheeksi ottamisen opas	

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on luoda huolen puheeksi ottamisen opas varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Opinnäytetyössä tarkastellaan huolen puheeksi ottamista huoltajan kanssa, työntekijän näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamista huolen puheeksi ottamisen tilanteissa. Opinnäytetyössä käsitellään käsitteinä huolen tunnistamista, huolen vyöhykkeitä, huolen puheeksi ottamista ja ennaltaehkäisevää lastensuojelua, sekä työntekijän ilmoitusvelvollisuutta. Opinnäytetyö on monimuotoinen kehittämistyö.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan huolen puheeksi ottamisella tarkoitetaan, että ammattilainen ottaa oman huolensa lapsen tai perheen tilanteesta puheeksi huoltajan kanssa ja pyytää huolen aiheen huojentamiseen apua. On tärkeä tuoda huoli esille toista osapuolta kunnioittaen. Luottamus ja yhteistyö muodostuvat, kun asia otetaan puheeksi avoimesti, rohkeasti ja muita kunnioittaen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a.)

Opinnäytetyön työelämäkumppanina on Asikkalan kunta. Opinnäytetyön liitteenä on tuostettava digitaalinen opas huolen puheeksi ottamisesta Asikkalan kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Oppaan tarkoituksena on lisätä kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoisuutta huolen puheeksi ottamisesta ja huolen vyöhykkeistä.

Asikkalan kunta sijaitsee Päijät-Hämeessä. Asukasluvultaan Asikkala on noin kahdeksan tuhannen asukkaan kunta. Asikkalan kunnan vireä keskustaajama Vääksy sijaitsee Vesijärven ja Päijänteen välisellä kannaksella. (Asikkala.)

2 Varhaiskasvatus

2.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Opetushallituksen mukaan varhaiskasvatus on 0–6-vuotiaille tarjottavaa toimintaa, joka perustuu suunnitelmallisuuteen ja tavoitteellisuuteen. Lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen vanhempien kanssa tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä hyvinvointia ja oppimista. Lapsen huoltajilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea huoltajaa lapsen kasvatus-

työssä. Tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksen vaikutus on ollut myönteinen niin lapselle kuin yhteiskunnallisesti. (Opetushallitus. Tietoa varhaiskasvatuksesta vanhemmille ja huoltajille.)

Varhaiskasvatus termiä on aloitettu käyttämään Suomessa 1970-luvulla, ja sen jälkeen sen käyttö on levinnyt hitaasti kuvaamaan päivähoiton sisältöä. Lasten päivähoito siirtyi vuonna 2013 kuuluvaksi opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen. Vuonna 2015 vanhan päivähoitolain korvasi uusi varhaiskasvatuslaki. Myös kunnat ovat vaihtaneet nimityksiä ja useat nimikkeet ovat vaihtuneet, kuten päivähoitopalveluista varhaiskasvatuspalveluiksi. (Koivula & Siippainen & Eerola-Pennanen toim. 2017: 21,24.)

Varhaiskasvatusta ohjaa myös erilaiset lait ja määräykset. Varhaiskasvatuslaki (540/2018) määrittää varhaiskasvatuksen määritelmän.

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 2.)

Varhaiskasvatus voi parhaimmillaan tarjota mahdollisuuden vertaissuhteille, pitkäkestoiselle hyvinvoinnille ja yhteisöllisyydelle. Varhaiskasvatuksella ja koulutuksella turvataan Suomessa lapsen oikeutta oppimiseen. On tärkeää huomioida jokaisen lapsen elämäntilanne, yksilölliset tarpeet ja mahdollinen haavoittuva asema. Hyvinvointia ja oppimista lapsen ja perheen kohdalla on mahdollista tukea monialaisen yhteistyön avulla. (Suomen kansallinen lapsi strategia: 45.)

Suomessa varhaiskasvatuksessa työskentelee työntekijöitä eri koulutustaustoilla ja tehtävänimikkeillä. Kelpoisuusvaatimukset varhaiskasvatuksen henkilöstölle annetaan varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuksen ammattinimikkeitä on varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi, varhaiskasvatuksen lastenhoitaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodin johtaja. Steinerpedagogisissa päiväkodeissa työskentelee myös steinerpedagogisia varhaiskasvattajia. (Opetushallitus, Opetushallituksen päätökset pätevyyydestä varhaiskasvatuksen tehtäviin.)

2.2 Varhaiskasvatus Asikkalan kunnassa

Varhaiskasvatusta järjestetään Asikkalan kunnassa kolmessa päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoidossa ja perhepäivähoidossa. Esiopetusta ja täydentävää varhaiskasvatusta

tarjotaan kahdessa eri yksikössä, Vääksyssä ja Vesivehmaalla. Asikkalassa järjestetään myös avointa varhaiskasvatusta, joka toimii Vääksyssä perhekeskus llossa ja oman aikataulun mukaan myös pienemmissä kylissä. Asikkalan kunnan tavoitteena on, että jokainen lapsi, koululainen ja opiskelija olisi hyvinvoiva, osaava, kulttuureja arvostava ja vastuullinen. Varhaiskasvatus tarjoaa lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä tukevaa toimintaa ja näin tukee perheitä heidän kasvatustehtävässään. (Asikkala. Varhaiskasvatus.)

Asikkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on tehty syksyllä 2022, valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Asikkalan varhaiskasvatussuunnitelmaan on lisätty paikallisesti päätettävät asiat. Jokainen varhaiskasvatus yksikkö tekee jokaiselle kaudelle oman varhaiskasvatussuunnitelman, joka pohjautuu kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Asikkalan varhaiskasvatussuunnitelma 2022: Luku 1.2, Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.)

Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö alkaa jo ennen lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta. Asikkalan kunta tarjoaa perheille mahdollisuuden tutustua varhaiskasvatukseen kiireettömästi ennen aloitusta. Huoltajien ja työntekijöiden on hyvä muodostaa yhteinen käsitys lapsen vahvuuksista ja tuen tarpeista. Jo alusta alkaen on hyvä luoda vuorovaikutukseen ja luottamukseen perustuva suhde huoltajien ja työntekijöiden välille. Asikkalan kunnassa, jokaiselle lapselle luodaan oma varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu. Jatkossa tässä opinnäytetyössä varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimitystä vasu. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatus, jokaisen perheen kanssa käydään aloituskeskustelu ennen lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta. Aloituksen jälkeen jokaiselle lapselle luodaan henkilökohtainen vasu yhteistyössä perheen kanssa. Vasu tehdään 2–3 kuukauden kuluessa aloituksesta. Lapsi otetaan aina mukaan vasun tekemiseen, kykyjensä mukaisesti. Vasua päivitetään säännöllisesti yhdessä vanhempien kanssa lapsen varhaiskasvatus polun ajan. (Asikkalan varhaiskasvatussuunnitelma 2022: Luku 1.3, Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.)

3 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

3.1 Kohtaaminen ja vuorovaikutus

Lapsen huoltajien kanssa yhteistyötä tehdään varhaiskasvatuksessa päivittäin. Huoltajat ja työntekijät tapaavat päivittäin lapsen tuonti- ja hakutilanteissa, sekä erilaisissa keskusteluissa, kuten lapsen varhaiskasvatuskeskusteluissa. (Kekkonen 2014: 269.)

Varhaiskasvatustalakiin (540/2018) pohjautuva opetushallituksen määräys varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2022) määrittää myös huoltajien ja henkilöstön yhteistyön tärkeydestä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan huoltajien ja henkilöstön yhteistyöllä voi olla lapsen varhaiskasvatuksen aikana erilaisia muotoja ja tehtäviä. Päivittäin huoltajien kanssa jaetaan tietoa lapsen päivän kulusta, kokemuksista ja tapahtumista. Lapsen osaamista ja kehitystä myönteisesti kuvaavat ja kannustavat viestit ovat tärkeitä. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamisen kannalta, huoltajien ja henkilöstön keskustelut ja havainnot lapsen päivästä ovat tärkeitä. Huoltajien ja henkilöstön luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa yhteistyön myös, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen tai perheen hyvinvoinnista herää huoli. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2022: Luku 3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.)

Huoltajien kanssa tehtävästä työstä on kirjattu myös Asikkalan kunnan Varhaiskasvatussuunnitelmaan (2022). Luottamuksellinen ja tiivis yhteistyö huoltajien kanssa korostuu, etenkin jos lapsi tarvitsee tehostettua tukea oppimiseen ja kehitykseen. Yhteisiä toimintatapoja laaditaan jo lapsen vasua tehdessä tai arvioitaessa tavoitteiden toteutumista. (Asikkalan varhaiskasvatussuunnitelma 2022: Luku 3.3, Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.)

Erikssonin ja Arnkillin (2012) mukaan on tärkeä huomioida perheen olevan heidän oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Työntekijän kohdatessa perhe kunnioittavasti ja tasavertaisesti päiväkodissa, perhe kokee työntekijän lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijana. Kun tällainen tilanne syntyy, kohtaa kaksi asiantuntijaa täydentäen toisiinsa. Tämä mahdollistaa lapsen tilanteen myönteisempään suuntaan ohjautumisen. (Eriksson & Arnkil 2012: 29–30.)

Mönkkösen (2018) mukaan kohtaamiseen liittyy erilaisia hienovaraisia vivahteita. Ne kuvaavat kuinka olla tilanteessa läsnä, miten näemme toisen ihmisen ja miten annamme toiselle ihmiselle tilaa. Jokainen vuorovaikutustilanne on erilainen ja siihen vaikuttaa vahvasti vuorovaikutuksen osapuolet. Erilaisia menetelmiä ja toimintamalleja on kehitetty ammattilaisten työkaluiksi, mutta on tärkeä muistaa, että kaikkiin ihmisiin ei voida hyödyntää samoja menetelmiä. Onnistuneella kohtaamisella voidaan vaikuttaa suuresti ihmisen tilanteeseen, jos hänestä nousee halu toimia uudella tavalla. (Mönkkönen 2018: luku 5 Dialogisuus asiakastyössä.)

Varhaiskasvatuksessa varhaiskasvattajien ja huoltajien yhteistyö alkaa heti ensimmäisestä kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien kannattaa panostaa

huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön koko lapsen varhaiskasvatuksen ajan. Vuorovaikutus perheen ja varhaiskasvattajien välillä saattaa muuttua muotoaan vuosien varrella. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan yhteistyön suunnitelmallisuuden ja toteutumisen vastuu varhaiskasvatuksessa kuuluu varhaiskasvatuksen järjestäjille. Yhteistyön tavoitteena on edistää laadukasta pedagogista toimintaa sekä varhaiskasvatuksen tavoitteita. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2022: Luku 3.3, Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.)

3.2 Dialogisuus

Varhaiskasvatuksessa on mahdollista sosiaalipedagogisen työotteen avulla rakentaa lasta yksiköllisesti kohtaavan ja yhteisön jäsenenä tukevan suhteen muodostumisessa varhaiskasvattajan ja lapsen välille. Perheiden kanssa työskentelyn ja lasten yksilöllisen kasvun tukemisen hyvänä perustana voidaan pitää sosiaalipedagogista ymmärrystä dialogista, yhteisöistä ja niiden tukemisesta. Huoltajien kanssa kohdatessa, pätevät hyvän kohtaamisen periaatteet. Tärkeimpiä huomioon otettavia asioita on kunnioitus, luottamus, empaattisuus, avoimuus, läsnäolo ja aktiivinen kuuntelu. Dialogisuus sosiaalipedagogisen näkökulman mukaan tarkoittaa keskustelukumppanin kohtaamista arvokkaana ja kunnioittavana. (Nivala & Ryyänen 2019: Luku 6, Sosiaalipedagoginen työote.)

Dialogisessa vuorovaikutuksessa esille nousee vastavuoroisuuden elementti. Vastavuoroisessa dialogissa molemmat osapuolet pääsevät vaikuttamaan tilanteen kulkuun ja luomaan tilannetta yhdessä. Asiakassuhteessa tällä tarkoitetaan, ettei tilanne etene vain työntekijän tai asiakkaan ehdoilla, vaan rakentaen molemminpuolista ymmärrystä. Vastavuoroista dialogia voisi kuvata tenniksen pelaamiseksi, jossa pallo siirtyy vuorotellen toiselle. Työntekijän tulee olla herkkä tunnistamaan, tarvitseeko asiakas aikaa vuorovaikutukseen vai millainen on sopiva rytmi, jossa asiakkaan on helppo olla vuorovaikutuksessa. Dialogia voidaan verrata keskusteluun tai väittelyyn, mutta kumpaakaan se ei ole. Keskustelu voi olla hyvin pinnallista tai muodollista ja taas väittely liitetään taas kilpailutilanteeseen, jossa pitäydytään omassa näkökulmassa yrittäen kumota toisen näkemys. (Mönkkönen 2018: luku 5, Dialogisuus asiakastyössä.)

Dialogisen kohtaamisen erityispiirteenä on sen tarkoittama erityislaatuinen suhde ja vuorovaikutus, jossa molemmilla on tasa-arvoinen suhtautuminen toisiinsa. Dialogisuus ei tarkoita samanmielisyyttä keskusteltavasta asiasta, mutta se edellyttää muita dialogisuuden piirteitä, kuten kunnioittavaa kohtaamista. Sosiaalipedagogisen toimijan on olennaista pohtia miten ja millaiseen suhteeseen asettuu niiden ihmisten parissa ketä

työssään kohtaa. Dialogisen kohtaamisen toteutumiseksi lähtökohtana tulisi olla keskinäinen kunnioitus, läsnäolo, avoimuus ja luottamus. Työssään ihmisiä kohtaavan työntekijän on tärkeä ymmärtää ihmisen elämäntilannetta ja pyrkiä auttamaan ihmistä löytämään omia voimavarojaan, sekä tämän mahdollisuuksia omien tavoitteiden saavuttamiseksi. (Nivala & Rynnänen 2019: Luku 4, Yhteisö ja yhteiselämä.)

Dialogisuus varhaiskasvatuksessa voidaan nähdä työyhteisön sisäiseksi, varhaiskasvattajan ja lapsen väliseksi tai varhaiskasvattajan ja huoltajan väliseksi vuorovaikutukseksi. Varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan, että kasvatusyhteistyö on sitoutumista yhdessä tukemaan lapsen turvallista kasvua, kehitystä, turvallisuutta ja oppimista. Kasvatusyhteistyö näkyy päivittäisissä kohtaamisissa ja kuulumisten vaihdoissa, sekä erilaisissa keskusteluissa ja tapaamisissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä tulee olla aktiivinen rooli vuorovaikutuksen ylläpitäjänä ja aloitteen tekijänä. (Kekkonen & Lehti & Tirkkonen 2019.)

Kekkonen (2014) mukaan vain kolmannes huoltajista kertoi lapseensa liittyvistä erityisistä huolista (Kekkonen 2014: 269). Raution (2016) mukaan huoltajilla saattaa olla ajatus vanhemmuuden odotuksista, pärjäämisestä ja jaksamisesta, jotka liittyvät kulttuuriin. Esteenä avun ja tuen hakemiselle saattaa olla huoltajan oma uupumus tai haavoittuvuus. Huoltajalla saattaa olla erilainen käsitys tuen tarpeesta työntekijään nähden ja silloin tuen päästäminen omaan kotiin voi myös olla huoltajalle haasteellista. Työntekijän on tärkeä antaa perheelle tai huoltajalle aikaa. Jos kohtaamiset ovat kiireettömiä ja läsnä olevia, auttaa se työskentelyn onnistumista. (Rautio 2016: 115–116.)

3.3 Perheen voimavarojen tunnistaminen ja tukeminen

Työntekijän on tärkeä tunnistaa lapsen ja perheen voimavarat, jolloin huoltajien mukaan saaminen yhteistyöhön onnistuu parhaiten. Voimavarojen tunnistamisella voidaan kohdentaa myös tukitoimet perheelle sopiviksi, jolloin perheen on helpompi osallistua tukitoimiin. On tärkeä nähdä perheestä myös haasteiden ohella myönteisiä asioita, jotta kunnioittava ja tasavertainen kohtaaminen ja yhteistyö voi toteutua. Lapsesta ja perheestä hyvän näkeminen auttaa lisäämään uskoa ja toiveikkuutta tilanteen parantumisesta. (Eriksson & Arnkil 2012: 11.)

Terveyskylä (2023) määrittelee voimavarat jokaiselle henkilökohtaisiksi asioiksi, jotka tukevat ja auttavat jaksamaan arjessa sekä antavat voimaa vaikeissa tilanteissa. Voimavara ajattelussa keskeisiä näkemyksiä on tavoitteellisuus ja toiveikkuus. Voimavara ajattelussa korostuu myönteinen tapa kohdata elämän haasteita, suhtautua itseensä ja

kohdata erilaisia kuormittavia tilanteita. Voimavarojen tunnistamisesta hyötyy, jos pystyy tunnistamaan, hyödyntämään, vahvistamaan ja vaalimaan niitä. Jokaisen omat oivallukset auttavat ja luovat vakautta voimavarojen tunnistamiselle ja myönteiselle muuttokselle. Esimerkkejä aiheista joihin voimavarat voisivat liittyä ovat koti, arvot, harrastukset, unelmat, ihmissuhteet ja ihmisen ominaisuudet. Pohtiessaan voimavaroja apukysymyksinä voisi toimia esimerkiksi mitkä asiat innostavat tai kiinnostavat sinua? Tai millaiset asiat auttavat jaksamaan, silloin kun sinulla on vastoinkäymisiä. (Terveyskylä 2023.)

Halme ja Perälä (2014) nostavat esille huoltajien voimavarojen tunnistamisen ja tukemisen. Voimavarat suojaavat huoltajia huolten kasaantumiselta, joka ei ole suotavaa. Palvelujärjestelmä voi olla perheiden näkökulmasta hyvinkin hajanainen ja olisikin tärkeää, että palveluiden tuottajat osaisivat neuvoa perheitä oikeaan palveluun. (Halme & Perälä 2014: 225–226.)

On tärkeä tunnistaa voimavaroja lapsesta. Lapsen voimavarat voivat liittyä esimerkiksi lapsen kiinnostuksen kohteisiin, ruokailutilanteisiin, päiväkotiin tulemisen mielekkyyteen, mielikuvituksen rikkauteen tai oman puolensa pitämiseen. On tärkeä tunnistaa myös perheen voimavaroja. Perheen voimavaroja voivat esimerkiksi olla sovitusta hoitoajoista kiinnipitäminen, sairaasta lapsesta huolehtiminen, avun hakeminen tarpeen vaatiessa tai huoltajien osallistuminen vanhempainiltoihin. Esteenä hyvän yhteistyön syntymiselle voi olla tilanne, jossa ei nähdä mitään myönteisiä seikkoja ja työskentelyyn ei löydetä motivoivaa toiveikkuutta. Työntekijän tulisi tällaisessa tilanteessa pysähtyä ajattelemaan omaa suhtautumistaan lapseen ja perheeseen. Puheeksi ottaminen on rivien välissä lupaus tilanteen muutoksesta myönteisempään suuntaan. (Eriksson & Arnkil 2012: 30.)

Tunnistettaessa lapsen ja perheen voimavarat, työntekijä voi antaa myönteistä palautetta lapselle ja perheelle. Voimavarat tunnistettaessa voi keskusteluun myös liittää ehdotuksen mahdollisesta tuesta. Työntekijän on tärkeä arvioida, mitä tukea perheelle tarjoaa, mikä olisi perheelle mahdollista ottaa vastaan ja osallistua. Arviointi edellyttää samaistumista ja eläytymistä perheen tilanteeseen väliaikaisesti. Tukitoimia voivat esimerkiksi olla säännölliset tapaamiset tai sopimukset vanhempien kanssa. (Eriksson & Arnkil 2012: 29–30.)

4 Huoli varhaiskasvatuksessa

4.1 Huolen tunnistaminen

Huolen käsitettä voidaan kuvata, myös huolen subjektiivisuutena. Ajatus huolen subjektiivisuudesta mahdollistaa ajatuksen siitä, ettei työntekijän tarvitse aina olla oikeassa ja tietää ongelmasta ennen puheeksi ottoa. Tärkein on, että työntekijä ottaa huolen puheeksi ja pyytää apua huoltajilta lapsen tai perheen tilanteen parantamiseksi. Joskus voi käydä niin, ettei syytä huoleen olisikaan, mutta harvoin vanhempi siitä pahastuu, että työntekijä välittää lapsen tilanteesta ja tuo huolensa esille. (Eriksson ja Arnkil 2012: 11.)

Eriksson ja Arnkillin (2012) mukaan huolen tunne nousee silloin, kun tilanteen epäillään menevän lapsen tai perheen kohdalla huonompaan suuntaan ilman muutosta. Huolen tunnistamisen tilanne tarvitsee usein yhteistyötä niin lapsen, kuin perheenkin kanssa tilanteen muuttumista varten. Työntekijän omaa huolta voidaan käyttää mittarina huolen tasoa määriteltäessä. Työntekijää saattaa huolestuttaa kuinka lapselle on käymässä ilman apua tai jos apu pysyy samanlaisena. Näissä tilanteissa työntekijän tulee miettiä miten kauan omat voimavarat ja osaaminen riittävät. Työntekijä on saattanut joko kokeilla erilaisia keinoja auttaa, mutta vaste ei ole ollut riittävä. Silloin voi nousta esille tarve lisätä mukaan myös muita ammattiryhmiä tilanteen ratkaisemiseksi. (Eriksson & Arnkil 2012: 7.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen kasvua ja kehitystä havainnoidaan päivittäin, mikä helpottaa myös usein tuen tarpeen huomaamista ja arviointia. On tärkeä havainnoidessa kiinnittää kuitenkin huomio kokonaiskuvaan lapsesta. Kokonaiskuva sisältää lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet. Kokonaiskuvaa ei tulisi jättää aikuisen havaintojen varaan, vaan ottaa huomioon myös lapsen kokemukset ja näkemykset tilanteesta. Havainnot ovat tärkeä dokumentoida ja säännöllisesti käydä läpi lapsen huoltajan kanssa. Keskustelua voi käydä niin arjen kohtaamisissa, kuin erikseen sovitussa keskustelussa. Dokumentointia voi käyttää apuna huolen puheeksiotto tilanteissa. Dokumentoitu tieto on hyvä jakaa tiimissä ja saada näin jaettuja havaintoja lapsen kasvusta, kehityksestä ja mahdollisista huolen tilanteista. (Heinonen ym. 2016: 186.)

Perheiden kannalta keskeistä on huolen tunnistaminen varhaisessa vaiheessa ja huoleen puuttuminen riittävän ajoissa. Vanhemman tuottamiin huoliin on myös tärkeä suhtautua vakavasti ja keskittyä kuuntelemaan arjessa nousseita huolia. On tärkeä huomioida ja siirtää painopiste ennaltaehkäiseviin palveluihin ja menetelmiin, korjaavien sijaan. Varhainen huolen tunnistaminen ja puuttuminen huolen aiheisiin on tärkeässä asemassa yhdessä ehkäisevien toimien kanssa. (Halme & Perälä 2014: 216.)

Halmeen, Vuorisalmen ja Perälän tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat huolen nousevan esille useammin liittyen lapsen kasvuun ja kehitykseen, kuin perheen tai vanhemman toimintaan liittyväksi. Moni työntekijä koki helpommaksi ottaa puheeksi lapsen liittyvä huoli, kuin huoltajaan liittyvä huoli. Lasten kohdalla huolet liittyivät useimmiten lasten kykyyn säädellä käyttäytymistään tai lapsen terveyteen. Huoltajien kohdalla huolen aiheita useimmiten oli vanhemmuuden taitojen riittävyys tai lapsen ja huoltajan yhteisen ajan riittävyys. Huoltajiin kohdistuvia huolia kohdattiin harvoin tutkimuksen mukaan. Perheitä koskevissa huolissa esille nousi taloudelliset tekijät ja vanhempien parisuhde. (Halme & Vuorisalmi & Perälä 2014: 44–47.)

Huolen tunnistamista saattaa vaikeuttaa työntekijän jännitys huolen puheeksi ottamisesta. Varhaiskasvatuksessa työntekijät ovat pääsääntöisesti tekemisessä lasten kanssa ja huoltajien kanssa tehtävä työ on arjessa päivän kuulumisten vaihtoa. Puheeksi otto tilanteessa työntekijää saattaa jännittää esimerkiksi huoltajan käyttäytyminen. Jännitys voi vaikuttaa työntekijään niin, että työntekijä siirtää puheeksi ottoa toivoen, että joku toinen ottaisi asian puheeksi. Työntekijää saattaa silti vaivata huoli lapsen tilanteesta koko ajan. Puheeksi ottoon voi vaikuttaa myös, jos koulutuksessa ei ole käyty läpi miten tällaisessa tilanteessa toimitaan. (Eriksson & Arnkil 2012: 8.)

4.2 Huolen vyöhykkeet

Huolen tunnistamisessa auttaa huolen vyöhykkeiden osaaminen, joka konkretisoi huolen muotoa. Huolen määrää voi miettiä myös yhdessä esimerkiksi esihenkilön kanssa.

Erikssonin ja Arnkillin (2012) mukainen menetelmä huolen puheeksi ottamisesta mahdollistaa hankalan asian puheeksi ottamisen kunnioittavasti, samalla tukea tarjoten. Menetelmän avulla voidaan saada mahdollisuuksia rakentaa yhteistyötä perheen kanssa avoimuuteen perustuvaksi arvailuiden sijaan. Menetelmä voi saada aikaan myös torjuvia tai yllättäviäkin reaktiota alkuun. Ennakoimalla tilannetta, työntekijän on helpompi suhtautua tilanteessa yllättäviin reaktioihinkin. (Eriksson & Arnkil 2012: 12.)

Huolen vyöhykkeet Erikssonin ja Arnkillin (2012) mukaan on jaettu neljään yläotsikkoon, jotka ovat ei huolta, pieni huoli, harmaa vyöhyke ja suuri huoli. Huolen vyöhykkeissä on esitelty jokaisen huolen kohdalla tarkemmin, millaisesta huolesta on kyse. (Eriksson & Arnkil 2012: 25.) Taulukko auttaa selkeyttämään työntekijälle, millä tasolla huolen tunne on. Kaavio voi auttaa myös moniammatillisessa yhteistyössä tunnistamaan miten eri toimijat huolen kokevat.

TAULUKKO 1. Työntekijän kokeman lasta/nuorta koskevan huolen vyöhykkeistö

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

Taulukko 1: Eriksson & Arnkil 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista.

Taulukon kohta 1 eli huoleton tilanne on silloin kun työntekijä kokee kaiken sujuvan hyvin. Lapsi oppii, kehittyy ja kasvaa normaalisti, ja työntekijä kokee lapsen kasvuolosuhteet hyväksi. Pienen huolen vyöhykkeellä eli kohdissa 2 ja 3 työntekijä kokee pientä huolta lapsen tilanteesta. Työntekijä kokee kuitenkin luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa auttaa tilanteessa. Pienen huolen vyöhykkeellä työntekijät kokevat huolen puheeksi ottamisen helpoksi, ja monesti avuksi riittää työntekijän oma tuki tilanteen parantamiseksi. Pienen huolen vyöhyke toimii hyvänä mahdollisuutena toteuttaa varhaisista puuttumista. Varhainen puuttuminen auttaa katkaisemaan tilanteen, ennen sen pahenemista. Seuraava vyöhyke on harmaa vyöhyke eli kohdat 4 ja 5. Harmaalla vyöhykkeellä huolen jo tuntee ja huoli kasvaa entisestään. Usein huoli koetaan epäselvänä silloin kun huoli on harmaalla vyöhykkeellä. Työntekijä voi tunnistaa, etteivät omat keinot ole enää riittäviä tai ne on jo käytetty tilanteen auttamiseen. Huolta voi olla ollut jo pitkään, jos huoli on harmaalla vyöhykkeellä. Epäselvyyttä voi tuoda esimerkiksi muiden tahojen epäselvä läsnäolo ja työnjako. Huolen ollessa harmaalla vyöhykkeellä

työntekijä joutuu pohtimaan miten tilanteessa tulisi edetä velvollisuuksien näkökulmasta. (Eriksson & Arnkil 2012: 26.)

Seuraavalla alueella eli suuren huolen alueella (kohdat 6 ja 7) työntekijän on pakko toimia ja ottaa yhteys tilanteesta esimerkiksi sosiaalityöntekijään tai poliisiin. Työntekijä kokee lapsen olevan vaarassa ja omien keinojen olevan loppu, huolen ollessa suuren huolen alueella. Työntekijän saattaa olla helpompi ja varmempi toimia suuren huolen alueella, kuin harmaalla vyöhykkeellä, koska silloin on pakko toimia eikä tarvitse miettiä. Suuren huolen alueella tilanteeseen puuttuminen on selvää, mutta on myös hyvä tietää, että mitä nopeammin tällä vyöhykkeellä tilanteeseen puututaan sitä paremmat tuen mahdollisuudet lapsi ja perhe saavat elämässään käyttöönsä. (Eriksson & Arnkil 2012: 26.)

4.3 Huolen puheeksi ottaminen

Työntekijältä vaaditaan rohkeutta ottaa huoli puheeksi. Työntekijän tulisi rohkeuden ohella olla myös sensitiivinen ja herkkä. On tärkeä huomioida, ettei lasta tai perhettä leimata haasteiden vuoksi. Moni perhe saattaa kokea jo häpeää tai syyllisyyttä haasteista. Huoltajilla saattaa olla pelkoja leimaantumisesta tai siitä, että perheeseen tai lapseen suhtauduttaisiin eri tavalla jatkossa. Työntekijän on hyvä rohkaista perheitä kertomaan haasteista, jotta henkilökunta voi olla lapsen ja perheen tukena. (Heinonen ym. 2016: 188–189.)

Erikssonin ja Arnkillin (2012) mukaan osa kunnioittavaa varhaista puuttumista on huolen puheeksi ottaminen. Työntekijä ottaa perheen kanssa puheeksi oman huolensa ja pyytää perheeltä apua huolen vähentämisessä. Työntekijä ottaa puheeksi oman huolensa tilanteesta eikä lapsen tai perheen ongelmista, jolloin sävy vuorovaikutuksessa on aivan erilainen. (Eriksson & Arnkil 2012: 7.)

Huolen puheeksi ottamisen haasteeksi tai helppoudeksi tutkimuksessa osoittautuu huolen aihe. Moni työntekijä koki helpommaksi ottaa esille huolen, joka käsitteli lapsen oppimista, kuin lapsen käyttäytymistä tai tunne-elämää. (Halme & Vuorisalmi & Perälä 2014: 48.)

Eriksson ja Arnkil (2012) korostavat, että työntekijän tulee valmistautua huolen puheeksi ottamiseen tietoisella ennakkoinnilla. Tilanteen ennakointi nähdään huolen puheeksi ottamisen ytimenä. Ennakoinnilla tarkoitetaan työntekijän ajatuksia, siitä millaisia seurauksi huolen puheeksi ottamisella on. Tietoisien ennakkoinnin avulla työntekijä

voi löytää siihen hetkeen parhaiten sopivimman tavan huolen esille tuomiseen huomioiden, että lapsen tilanne paranisi ja kontakti säilyisi. On mahdollista selkeyttää ja jäsentää toimintaa tietoisien ennakkoinnin avulla. Tietoista ennakkointia on ollut jo pitkään työntekijöiden toiminnassa, mutta uutta on hyödyntää tietoista ennakkointia työssä. Monesti ihmiset tekevät tietoista ennakkointia arjessaan huomaamattaan, kunnes sattuu ennakkointivirhe ja tilanne ei mene ennakoidulla tavalla. Tällainen ennakkointivirhe voi olla esimerkiksi huomattessaan alimman rappusen puuttuminen portaissa. (Eriksson & Arnkil 2012: 27–28.)

Työntekijän huomattessa huolestuvansa lapsesta tai perheestä, työntekijä alkaa pohtimaan miten tilanteessa tulisi toimia, mitä siitä seuraa ja miten voisi olla avuksi tilanteessa. Jos työntekijä on ottanut huolen esille jo aikaisemmin, voi pohtia mitä on aiemmin tehnyt ja mitä siitä on seurannut. Jos aiemmista huolen puheeksi ottamisen tilanteista ei ole seurannut myönteisiä vaikutuksia on tärkeä pohtia uusia mahdollisuuksia tukeen ja ennakoida niiden seurauksia. Työntekijän usko myönteiseen kehitykseen hiipuu varsinkin, jos asiakkuussuhde on jatkunut jo pitkään muuttumattomana. Vaihtoehtojen miettiminen on vaikeampaa silloin kun tilanteessa kokee epätoivoa, eikä vaihtoehtoja tunnu enää löytyvän. Tietoinen ennakkointi voi auttaa työntekijää löytämään oman uteliaisuuden tilannetta kohtaan ja sitä kautta lisäämään toiveikkuuttaan ja uusia toimintatapoja työskentelyyn. (Eriksson & Arnkil 2012: 28.)

Työntekijän on hyvä pysähtyä ennakkoinnin äärelle, vaikka ennakkoinnit eivät osuisikaan oikeaan. Työntekijän tulee pohtia, mikä tilanteessa herättää hänen kiinnostuksensa ja huomion. On mahdollista, että työntekijä tekee tilanteessa monta hyvää ennakkointia, mutta tulee aina ottaa huomioon, että keskustelussa on aina myös toinen ihminen, joka on tilanteessa mukana omien odotuksien, ajatuksien ja ennakkoluulojen kanssa. Työskentelyn onnistumisen kannalta työntekijän ennakkoinneilla ei ole merkityksellistä. Työskentelyn kannalta kiinnostavaa ja tärkeää on lisääntynyt tieto ja ymmärrys sekä tilanteesta saadun palautteen vaikutus tulevaan työskentelyyn. Joskus työskentelyn onnistuminen ja eteneminen vaatii työntekijältä huolen puheeksi ottamisen uudelleen ja uudelleen. Tietoisien ennakkoinnin avulla pystytään kohdentamaan työskentelyn huomio tiettyihin kiintopisteisiin. Muutama kiintopiste auttaa tarttumaan ja tarkastelemaan tilannetta kaiken ihmisen ympäristöstään saaman palautteen keskellä. (Eriksson & Arnkil 2012: 28.)

Työntekijän on helpompi ottaa huoli puheeksi, jos hän ennakoi huoltajan välittömänä rektiona olevan myönteinen suhtautuminen asiaan. Jos työntekijä ennakoi välittömän reagoinnin olevan kielteinen pakottaa se työntekijän valmistautumaan huolen puheeksi

ottamiseen entistä huolellisemmin. Työntekijä on ennakkoinnin ja huolellisen valmistautumisen jälkeen henkisesti valmistautuneempi, kun tietää miten tilanteen tapauksessa toimii. Henkisesti valmistautuneempi työntekijä ei mene niin helposti keskustelun aikana hämilleen, jätä asiaa kesken tai pelästy tilannetta. Työntekijä pystyy kohtaamaan tilanteen rauhallisesti ja ottaa vastaan välittömät reaktiot ja sen jälkeen jatkaa keskustelua huolen aiheesta asiallisesti. Työntekijän tulee tiedostaa, että asiakkaan puolustautuminen tai kielteinen reagointi ovat luonnollisia asioita, kuten myös surun ja vihasutumisen tunteet. On mahdollista, että huoltaja on tiedostanut tilanteen ja huolen, mutta on työntänyt sen mielestä ja jättänyt käsittelemättä. Kun toinen henkilö eli työntekijä nostaa tilanteen esille saattaa tunteet lähteä siinä tilanteessa purkautumaan erilaisina reaktioina. Puolustusmekanismeja saattaa olla myös työntekijöillä, jotka ovat estäneet huolen puheeksi ottamisen. Jos työntekijä ennakoi vastapuolen reagoivan normaalein kielteisten tunteiden mukaan on keskustelu turvallista kohdata, mutta ennakoi väkivaltaista reagointia tulee tilannetta arvioida uudelleen. Työntekijän ei tule vaarantaa omaa turvallisuuttaan missään tilanteessa. Jos tilanteessa ennakoidaan olevan väkivallan uhka, tulee pohtia miten ja millä muilla keinoilla huoleen tulee puuttua. Työntekijällä on velvollisuus puuttua huoleensa lapsesta tai lapsen tilanteesta. Työntekijän tulee viedä asiaa eteenpäin tavalla tai toisella, apuna voi toimia esimerkiksi pyydetty apu viranomaistaholta. (Eriksson & Arnkil 2012: 28–29.)

Lapsi tai perhe voi saada tukea ja apua tilanteeseen suoraan sieltä mistä tuen tarve huomattiin. On myös mahdollista, että tuen tarve on sellainen, että lapsi tai perhe hyötyisi toisenlaisesta tuesta tai palvelusta. Varhaiskasvatuksen näkemys on tärkeä suunniteltaessa tukea lapselle tai perheelle. On tärkeä huomioida myös varhaiskasvatuksen keskeinen asema tuen tarjoajana. Jos useammalla taholla on huoli lapsesta ja sama huoli jaetaan monen toimijan kanssa voi jokainen keskittyä parhaiten omaan perusosaamiseensa ja tukea lasta ja perhettä sujuvassa yhteistyössä. (Heinonen ym. 2016: 189–190.)

Huolen puheeksi ottaminen saattaa joskus myös saada huoltajat huojentumaan. Joku on huomannut haasteen ja ottanut sen puheeksi. Siitä voi syntyä tunne siitä, että nyt haasteen kanssa päästään eteenpäin ja saadaan oikeanlaista tukea. (Kennedy 2024: 134.)

4.4 Huolen puheeksi ottamisen jälkeen

Huolen puheeksi ottamisen jälkeen tulee tarkastella tilannetta uuden tiedon ja palautteen perusteella. On myös tärkeä pohtia millä tasolla huoli keskustelun jälkeen on,

onko huolen määrä pysynyt samana, vähentynyt vai kasvanut. Usein huoli on saattanut vähentyä keskustelun aikana tulleiden tietojen perusteella ja huoltajan yhteistyöhalukkuuden myötä. On mahdollista, että tilanteen pohjalta on tehty sopimus huoltajan ja työntekijän välille, miten jatkossa toimitaan. Rakentava keskustelu voi lisätä myös toiveikkuutta tilanteeseen, jolloin huolen tunne saattaa vähentyä. On tärkeä tunnistaa pienetkin muutokset puheeksi oton jälkeen. Pienetkin muutokset myönteiseen suuntaa lisäävät uskoa ja työntekijän tyytyväisyyttä omaan työskentelyynsä. Työntekijän myönteinen suhtautuminen tukee asiakkaan myönteistä suhtautumista työntekijään ja hänen työhönsä. Tilannetta voidaan kuvata myös myönteisten asioiden kehänä, jossa myönteiset asiat lisäävät myönteisiä asioita. (Eriksson & Arnkil 2012: 37–38.)

Työntekijä voi kokea myös turhautuneisuutta puheeksi oton jälkeen. Silloin tulee tarkastella huolen puheeksi oton tilannetta ja arvioida saatua palautetta. On tärkeä tehdä myös ennakkointia, siitä miten asiakkuus tulee jatkumaan huolen puheeksi oton jälkeen. Työntekijälle saattaa keskustelun aikana paljastua enemmän tietoa ja asioita, kun hän on osannut etukäteen ajatella. Työntekijä voi kokea tilanteen rankkana ja keskustelusta voi jäädä vielä huolestuneempi olo kuin alkuperäisen huolen kohdalla. On kuitenkin tärkeä tunnistaa, että huolen puheeksi ottaminen toi esille kaiken sen tiedon, jota ei välttämättä muuten olisi saatu tietoon. Tilanteen lopullisen vakavuuden saattaa nostaa esille huolen puheeksi oton jälkeinen keskustelu. (Eriksson & Arnkil 2012: 38.)

Huolen puheeksi ottamisen jälkeen voi itse miettiä miten puheeksi ottamisen tilanteen toteutti. Työntekijän on myös hyvä miettiä keskustelun jälkeen, saiko sanottua kaiken mitä oli etukäteen ajatellut keskustelussa käytävän läpi. Huolen puheeksi ottamisen jälkeen voi miettiä saiko konkreettisten esimerkkien tai havaintojen avulla kuvattua huolta, jonka työntekijä kokee. Työntekijä voi myös miettiä saiko nostettua lapsen ja perheen tai huoltajien voimavaroja esille keskustelun aikana. Voi myös pohtia mitä tunteita työntekijällä nousi ennen keskustelua, sen aikana tai sen jälkeen. Työntekijän oman pohdinnan ja keskustelun tarkastelun ajatuksena on selkeyttää puheeksi ottamisen tuloksia ja jatkotyöskentelyä omalta osaltaan. Tilanteita on hyvä käsitellä huolen puheeksi ottamisen jälkeen, koska jokaisesta tilanteesta voi oppia uutta ja jälkipohdinta auttaa mietittäessä tilanteen jatkoa. Jälkipohdinta auttaa myös seuraavalla kerralla, kun työntekijä ottaa huolen puheeksi saman tai eri perheen tai huoltajan kanssa. (Eriksson & Arnkil 2012: 16–17.)

Työntekijän kohdatessa haastavasti käyttäytyvä henkilö, tulisi muistaa huomioida tämän kohtaamisen vaikutus työntekijään. Olisi hyvä, jos organisaatiossa olisi huomioitu

jo etukäteen toimintamenetelmät ja kanavat, joissa työntekijä voisi käsitellä haastavaa tilannetta. (Rantaeskola & Hyyti & Kauppila & Koskelainen 2015:165.)

Työntekijän on hyvä huomioida, että perheen tilanne on saattanut jatkua jo pitkään. Toive asioiden parantumisesta ja huolen katoamisesta nopeasti huolen puheeksi ottamisen jälkeen voi olla epärealistinen tilanteissa, jossa haasteet ovat jatkuneet pitkään. Joissain tilanteissa huolen puheeksi ottaminen tulee eteen kerta toisensa jälkeen, varsinkin jos työntekijä on ollut huolissaan monesta eri asiasta, ja todetaan, että on parempi käydä huolta läpi osa kerrallaan erillisissä keskusteluissa. (Eriksson & Arnkil 2012: 28.)

Huolen puheeksi ottamisen jälkeen voi tulla tarve eri ammattilaisten väliselle yhteistyölle. Lapsen tiedot ovat salassa pidettäviä, mutta huoltajan suostumuksella eri toimijat voivat jakaa lapsen tietoja esimerkiksi mitä tukea lapsi tarvitsee ja miten tuki toteutetaan. Helpoiten luvan voi saada, kun työntekijä pyytää lapsen huoltajalta luvan tietojen välittämiseen tai vaihtoon. (Heinonen ym. 2016: 200.)

Huolen puheeksi ottamisen yhteydessä käydyssä keskustelussa esille nousseet asiat saattavat johtaa tilanteeseen, jossa työntekijän huoli muuttuu vakavaksi huoleksi. Tällaisessa tilanteessa työntekijän tulee ryhtyä toimiin heti asiasta kuultuaan.

4.5 Lastensuojeluilmoitus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on tarjota tukea ja apua tarpeeksi varhain. Varhaisella puuttumisella ehkäistään ongelmien syntymistä sekä pahenemista. Varhaiskasvatus, neuvolat ja koulut ovat ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen puuttumisen tärkeitä toimijoita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023d.)

Ehkäisevän lastensuojelun järjestämisestä vastaa kunnat ja hyvinvointialueet yhdessä. Kunnan tehtävänä on antaa ehkäisevää lastensuojelua kunnalle kuuluvissa palveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa tai koulussa. Varhaiskasvatuksessa tai koulussa tuki voi olla esimerkiksi oppimisen erityinen tuki. Hyvinvointialueiden tulee tarjota ehkäisevää lastensuojelua sosiaali- ja terveystaluuissa kuten neuvolassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b.)

Jos varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukainen huoli lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä herää, tulee henkilöstön tehdä ilmoitus asiasta lastensuojelulain

(417/2007) mukaisesti. Lastensuojelulaisissa (417/2007) huolen heräämistä käsitellään ilmoitusvelvollisuuden näkökulmasta. (Varhaiskasvatuksensuunnitelman perusteet 2022: Luku 2.1, Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.)

Lastensuojeluilmoituksen teon taustalla voi olla monta erilaista syytä ja erilaisia seikkoja. Lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä havaitessaan esimerkiksi lapsen heitteillejätön, lapsen tarpeiden laiminlyönnin, lapseen kohdistuvaa väkivaltaa, puutteita lapsen hoidossa tai huolenpidossa. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä myös esimerkiksi huomattaessaan lapsen huoltajan jaksamattomuutta, päihde- tai mielenterveysongelmia tai huoltajan oman hoidon laiminlyöntiä, lapsen ja vanhemman välisiä vakavia vuorovaikutusongelmia tai puuttuva arjen tukiverkosto, silloin kun se vaarantaa lapsen hyvinvointia. Lapsen itsetuhoisuus, mielenterveydenongelmat, päihteiden käyttö ja rikollinen toiminta ovat syitä tehdä lastensuojeluilmoitus. Lapsen suhteeton vastuu perheen arjesta tai heikko taloudellinen tilanne, joka vaarantaa lapsen kehityksen tai huolenpidon ovat myös syitä tehdä tilanteesta lastensuojeluilmoitus. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2024) mukaan lastensuojeluilmoituksen voi tehdä lapsi itse, vanhempi/huoltaja, läheinen, naapuri tai henkilö, joka on huolissaan lapsesta tai hänen tilanteestaan. Suomessa ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluu monien tahojen työntekijöitä. Esimerkiksi ilmoitusvelvollisia ovat sosiaali- ja terveydenhuolto ja niitä tuottavat palvelut, lasten päivähoito, opetustoimi, poliisitoimi, nuorisotoimi, seurakunnat, palo- ja pelastustoimi, hätäkeskus, Tulli ja Rajavartiolaitos sekä Kansaneläkelaitos. Ilmoitusvelvollisuus koskee vakituisia, sijaisia ja määräaikaisia työntekijöitä. Vaitiolovelvollisuus ei ole este lastensuojeluilmoituksen tekemiselle. Ainoan poikkeuksen tekee pappia koskeva rippisalaisuus. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024)

Lastensuojelulaki (417/2007) määrää ilmoitusvelvollisuudesta.

Ilmoitusvelvollisuuden mukaan ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäynnösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 417/2007 §25.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukainen ilmoitusvelvollisuus voidaan täyttää tekemällä lapsesta lastensuojeluilmoitus. Erikssonin ja Arnkillin (2012) mukaan lastensuojelulain

mukainen ilmoitusvelvollisuus ei näydy peruspalveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa päivittäin tai edes viikoittain (Eriksson & Arnkil 2012: 33).

Ilmoitusvelvollisuudella voidaan tarkoittaa lastensuojeluilmoitusta tai sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista ilmoitusta sosiaalipäivystykseen.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan toteuttaa siten kuin tässä tai muussa laissa säädetään. Sosiaalipäivystystä toteutettaessa on toimittava yhteistyössä terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Miettiessä tulisiko lastensuojeluilmoitus tehdä, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (2024) ohjeistaa kysymään ensin neuvoa sosiaalityöntekijältä tilanteeseen. On myös tärkeä muistaa, että sosiaalihuollon ammattilaiset arvioivat, johtaako ilmoitus kiireellisiin toimenpiteisiin. Jokaisen vastuulla on kuitenkin tehdä ilmoitus viipymättä. Ilmoitus tulee tehdä myös silloin, kun epäilee että joku muukin olisi saattanut tehdä jo ilmoituksen. Ilmoitus tulee tehdä, vaikka tietäisi perheen olevan jo lastensuojelun asiakkaana. Uudet ilmoitukset ja useat ilmoitukset antavat paremman tilannekuvan sosiaalihuollon henkilöstölle. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024.)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä sähköisesti Päijät-Hämeen hyvinvointialueen alueella osoitteessa päijät-sote.fi. Lastensuojelun päivystys palvelee arkisin klo 8–15. Lastensuojelun päivystyksen puhelinnumero on 044 4828200. Numeroon voi soittaa, jos on kiireellistä lastensuojelullista asiaa. Sosiaalipäivystys palvelee vuorokauden ympäri numerossa 044 4828201. Aina hätätilanteissa tulee kuitenkin soittaa hätänumeroon 112. (Päijät-sote, lastensuojelu.)

Tilastollisesti lastensuojeluilmoituksia tehdään vuosittain yhä useammasta lapsesta. Vuonna 2022 tehtiin 98 634 lapsesta lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitusten kohteena olevien lasten määrä kasvoi edellisestä vuodesta 5 %. Suurin muutos lastensuojeluilmoitusten määrässä tapahtui 13–15-vuotiaiden kohdalla. Vuonna 2022 kiireellisesti sijoitettiin 4 498 lasta, huostassa oli 11 477 lasta ja avohuollon asiakkaina oli 36 996 lasta. Muut lastensuojelun tilastot ovat olleet vuosia vakaita, mutta lastensuojeluilmoitusten kohteena olevien lasten lukumäärä on kasvanut tasaisesti vuosia. Lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi vuonna 2022 sosiaalihuolto sai 19 588 yhteydenottoa ja

ne koski yhteensä 14 827 lasta. Sosiaalihuoltoon tulevia lapsen tuen tarpeen arviointia koskevia yhteydenottoja tuli vuonna 2022 1326 kappaletta vähemmän kuin edellisellä vuonna. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2023c.)

5 Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

5.1 Moniammatillinen yhteistyö lapsen kasvun ja perheen tukena

Moniammatillisuudella tarkoitetaan tiivistä yhteistyötä ja jaettua asiantuntijuutta eri toimijoiden välillä. Moniammatillisuudesta on käytetty myös jaettua asiakkuutta, jaettua asiantuntijuutta ja yhteistoiminnallisuutta kuvaavia vuorovaikutuksen ilmaisuja. Moniammatillisuudessa on tärkeä nähdä erilaiset näkökulmat, joita eri ammattikunnista löytyy ja oppia niistä. Osallistujat ja tehtävät vaihtuvat moniammatillisessa ryhmässä työskentelyn kohdentumisen mukaan. Organisaatioiden sisäisen ja ulkoisen työn, verkostojen ja viranomaisten keskinäisestä yhteistoiminnasta voidaan puhua moniammatillisena yhteistyönä. Moniammatilliset ryhmät voivat toimia myös asiakas- tai potilastyön yhteydessä ja nämä ryhmät voivat olla myös pitkäkestoisia. Asiakas- ja potilastyössä asiakas tai hänen läheisensä ovat tärkeä osa moniammatillista ryhmää. Myös moniammatillisessa yhteistyössä tulee ottaa huomioon asiakkaan kohtaaminen, asiakkaan kuulluksi tuleminen, yksilöllisyys ja asiakkaan vaikutusmahdollisuudet omaa elämänsä liittyviin päätöksiin. Moniammatillinen ryhmä toimii niin, että jokainen edistää tavoitetta hyvässä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Kekoni & Mönkkönen & Hujala & Launiainen & Hirvonen 2019: Luku 2.1, Moniammatillisuuden määrittely ja muodot.)

Monialainen yhteistyö on tärkeä laadukkaan varhaiskasvatuksen elementti. Varhaiskasvatuksen tulee olla suunnitelmallista, tavoitteellista ja systemaattista. Jos lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä herää huoli tai jos suunnitellaan ja järjestetään lapselle tukea, monialaisen yhteistyön merkitys korostuu. Lapsen ensisijainen etu ohjaa monialaista yhteistyötä. Tuen saanti varhaiskasvatuksessa ei edellytä mitään lausuntoa sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista, eikä diagnoosia. Jos tuen päätös edellyttää muuta kuin pedagogista näkemystä, voivat muut sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset osallistua varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä (Opetushallitus. Monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksessa.)

Monialaisesta yhteistyöstä on kirjattu Asikkalan kunnan Varhaiskasvatussuunnitelmaan (2022). Lapsen etu tulee huomioida toteuttaessa moniammatillista yhteistyötä. Ensisi-

jaisesti monialainen yhteistyö perustuu vanhempien suostumukseen. Yhteistyötä tehtäessä tulee huolehtia yhteiskäytännöt ja periaatteet toiminnalle ja huolehtia salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevista asioista. (Asikkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022: Luku 5.2, Yhteistyö tuen aikana.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan varhaiskasvatuksessa tehdään myös yhteistyötä sosiaalipalveluiden, lastenneuvolan, lastensuojelun ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Jos jollain näistä tahoista herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä, yhteistyön merkitys korostuu ja myös yhteistyön on tärkeää silloin kun lapselle suunnitellaan tai järjestetään tukea. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022: Luku 3.3, Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.)

5.2 Yhteistyö toimijat

Lasten, perheiden ja työntekijöiden tukena toimii monta erilaista lapsiperheiden toimijaa Asikkalan kunnan ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen lapsiperhepalveluista. Alle listattuna muutama keskeinen toimija ja palvelu, jotka työllään voivat tukea varhaiskasvatuksen toimintaa.

Moniammatillisuuden turvaamisesta säädetään Lastensuojelulain (417/2007) 14§.

Hyvinvointialueen tulee asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva lastensuojelun asiantuntijaryhmä. (Lastensuojelulaki 417/2007 14§.)

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) toimii Asikkalan kunnan eri yksiköissä. Veon työhön kuuluu tukea myönteisellä tavalla lapsen kasvua ja kehitystä. Veo toimii ryhmissä yhteisöopettajana tai pitäen lapsille pienryhmiä. Veo osallistuu myös keskusteluihin, joissa käsitellään lasten tuentarpeita, arvioidaan ja suunnitellaan tuen muotoja. Veo tekee myös yhteistyötä yhdessä henkilökunnan ja huoltajien kanssa suunnitella, arvioida ja miettiessä tuen toteutumista. Veo osallistuu myös moniammatilliseen työskentelyyn esimerkiksi, yhteisökasvattajan, toiminta- ja puheterapian sekä neuvolan kanssa. (Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa.)

Varhaiskasvatuksen yhteisökasvattaja toimii Asikkalan kunnassa kiertäen, niin varhaiskasvatyüksiköissä, perhekeskus Ilossa ja perhepäivähoitajien luona. Yhteisökasvattaja pitää tunne- ja vuorovaikutustyöskentelyä ryhmissä, sekä on läsnä ryhmien toimin-

nassa muutenkin. Yhteisökasvattajan työhön kuuluu perheiden kanssa tehtävä työ, varhaiskasvatussuunnitelma- keskusteluihin osallistuminen, vanhemmuuden vahvistamista ja tapahtumiin osallistumista. Työtehtäviin kuuluu myös ilmiöiden pohtimista ja ratkaisuiden etsimistä yksikkökohtaisesti tai muiden osapuolien kanssa. Varhaiskasvatuksen yhteisökasvattaja osallistuu ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan työparina lapsen varhaiskasvatuksen aloituspalaveriin päiväkodilla tai lapsen kotona. Yhteisökasvattaja osallistuu myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaihteyöskentelyyn. Yhteisökasvattaja tekee moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi veon, neuvolan, sosiaalitoimen ja arjen tuen kanssa. (Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa.)

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalvet tarjoaa päijät-sote. Päijät-sote palvelee Päijät-Hämeen hyvinvointialueella asuvia asiakkaita (Päijät-sote).

Asikkalassa toimii Päijät-soten palvelupisteenä Asikkalan neuvola, Vääksyn keskustajamassa. Lastenneuvolan tarkoituksena on turvata lapsen kasvua ja kehitystä niin sosiaalisesta, fyysisestä ja psyykkisestä näkökulmasta. Neuvolassa tuetaan myös huoltajia lapsen hyvässä huolenpidossa ja turvallisessa, sekä lapsilähtöisessä kasvatuksessa. Lapsen erityisen tuen tarpeet pyritään tunnistamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja mahdollistamaan lapselle tuki ja apu tarpeen mukaisesti. (Päijät-Sote, Lastenneuvola.) Neuvolasta tehdään myös yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja puhe- ja toimintaterapeuttien kanssa.

Jokaisesta 4 vuotta täyttävästä lapsesta tehdään päiväkodin tai perhepäivähoitajan toimesta kuvaus neuvolaan varten. Ennen 4- vuotistarkastusta työntekijä käy arvion läpi huoltajan kanssa ja antaa arvion huoltajalle, huoltajan toimitettavaksi neuvolaan. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee työssään toteuttaa palveluohjausta eli ohjata perheitä palveluiden piiriin. (Asikkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022: Luku 3.3, Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.)

Arjen tuen palveluissa on tarjolla monenlaista palvelua perheille. Ottaessa yhteyttä palveluun tehdään arvio, millaista palvelua perhe tarvitsee. Palveluissa on tarjolla esimerkiksi perheohjaajan tuki arjen päivärytmin, vuorovaikutuksen, rajojen asettamisen, vanhemmuuden tai jaksamisen osalta. Lähityöntekijä voi tukea, jos on huoli perheeseen, vapaa-aikaan tai kouluun liittyvissä asioissa. Psykiatrisen sairaanhoitaja voi olla tukemassa perheen elämähallintaa, terveyttä tai hyvinvointia. Kotipalvelu voi olla mukana perheen arjessa tukemassa arjen sujumista. (Päijät-Sote, Apua ja tukea lapsiperheille.)

Alaikäisten mielenterveys ja perheneuvolapalvelut tarjoavat tukea perheille vauvan odotuksesta täysi-ikäisyyden kynnykselle asti. Palvelu tarjoaa tukea lapsen kasvatuksen ja kehityksen aiheisiin sekä tukee perheitä elämän haastavissa hetkissä. Palvelulla on ajanvaraus- ja konsultaatiopuhelin, tukipuhelin, jossa vastaa nepsy-tiimi tai palveluun voi tehdä palvelupyynnön. Toimintaa on myös ympäristökunnissa, vaikka päätoimisesti palvelu toimii Lahden perhekeskuksessa. (Päijät-Sote, alaikäisten mielenterveys ja perheneuvolapalvelut.)

Lasten ja nuorten kuntoutus ja apuvälinepalvelut ovat lapsille ja nuorille tarkoitettuja perustason kuntoutuspalveluita. Palveluun usein hakeudutaan neuvolan tai kouluterveyden läheteellä iän mukaan. Huoltajan on myös itse mahdollista ottaa suoraan yhteys avokuntoutuksen numeroon, jos huoli lapsen kehityksestä herää. Asikkalassa on yksi lasten ja nuorten kuntoutuksen toimipiste. Lapsille ja nuorille palvelu tarjoaa perustason puheterapiaa, toimintaterapiaa ja fysioterapiaa. Asiakas voi joutua asioimaan toisen kunnan alueella, jos hänet ohjataan sinne. Päijät-Hämeen keskussairaala vastaa erikoissairaanhoidon kuntoutussuunnittelusta ja ohjauksesta, sekä apuvälinepalveluista lapsille ja nuorille. (Päijät-Sote, Lasten ja nuorten kuntoutus ja apuvälinepalvelut.)

Asikkalan varhaiskasvatussuunnitelman (2022) mukaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa voi olla myös mukana erityistyöntekijöitä, kuten toiminta- puhe- tai fysioterapeutti. Erityistyöntekijät ovat myös tukena varhaiskasvatuksen työntekijöille ja tarjoavat konsultaatio apua lapsen asioissa. Tarvittaessa erityistyöntekijät saattavat myös kouluttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Varhaiskasvatuksen työntekijät antavat tarvittaessa kirjallisia kuvauksia erityistyöntekijöille tietystä lapsesta heidän niitä pyytäessä. (Asikkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Luku 5.2, Yhteistyö tuen aikana.)

6 Opas henkilöstölle

6.1 Suunnittelu

Tavoitteena opinnäytetyössäni on suunnitella opas huolen puheeksi ottamisesta varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön, heidän ottaessa huoli puheeksi huoltajien kanssa. Oppaan tarkoituksena on lisätä henkilöstön tietoa huolen puheeksi ottamisesta ja sen vaiheista. Opas on tehty koko Asikkalan kunnan varhaiskasvatukselle, jolloin opas toimisi monessa eri yksikössä ja tukisi samoja toimintatapoja alueellisesti.

Oppaan suunnittelussa kiinnitin huomiota oppaan levitettävyyteen työntekijöille. Oppaan muodoksi valikoitui digitaalinen muoto, jota on helppo lähettää työntekijöille esimerkiksi sähköpostin avulla. Halusin kuitenkin tehdä oppaan niin, että työntekijä voi halutessaan tulostaa sen itselleen. Oppaan suunnittelu ja toteutus alustaksi valitsin Canva-työkalun. Canva-työkalulla on mahdollista toteuttaa erilaisia pohjia ja ulkoasun muotoja. Canva-työkalusta on helppo tallentaa ja siirtää opas tiedostoksi.

Opasta suunnitellessa tulee ottaa huomioon tekstin selkeä kokonaisrakenne. Kokonaisrakenne vaatii selkeät ja osuvat väliotsikot selkeyttääkseen rakennetta. Ohjeita voidaan tehdä aikajärjestykseen tai niin, että se käsittelee yhtä aihetta kerrallaan. Otsikoinnissa on tärkeä ottaa huomioon, että kaikki tärkeät tiedot löytyvät ohjeesta, esimerkiksi jos samassa kohdassa käsitellään useampaa aihetta. Opasta tai ohjetekstiä kirjoittaessa tulee ottaa huomioon, että sisältö on tarpeen mukaista ja asioiden esittämisjärjestys on selkeä. Kielen selkeyteen on myös tärkeä kiinnittää huomiota, jotta lukija ymmärtää lukemaansa tekstiä. Osa tiedoista saattaa olla helpompi ymmärtää kaaviona, taulukkona tai kuvana tekstiä helpommin. Tärkeät asiat kannattaa tekstistä nostaa esille, jotta ne ovat helposti löydettävissä tekstistä. Sisällysluettelo auttaa kokonaisuuden hahmottamisessa ja auttaa lukijaa löytämään tarvittavat tiedot helposti. Oppaan ja tekstin yleisilmeen tulee olla levollinen, jotta lukija pystyy keskittymään olennaiseen asiaan. (Kara ym..)

Oppaan suunnittelussa kiinnitin huomiota oppaan selkeyteen ja eri teemojen erotteiluun. Oppaan sisältö tulee mukailemaan opinnäytetyön sisältöä nostaen pääkohdat ja tiivistäen tärkeimmät asiat oppaaksi. Opasta suunnitellessa, keskustelin työelämäkumppanin kanssa ja mietimme yhdessä oppaan pituutta. Opas ei saisi olla liian pitkä, jotta siihen on helppo palata, mutta sen tulisi olla tarpeeksi laaja käsitelläkseen kaikki huolen puheeksi ottamisen aiheet, joita opinnäytetyössä nousee esille. Oppaan pituudeksi suunnittelu vaiheessa päätettiin noin kymmenen sivua.

Oppaan kohderyhmänä toimii varhaiskasvatuksen henkilöstö. Varhaiskasvatuksessa työskentelee henkilöitä erilaisilla koulutustaustoilla ja ammattinimikkeillä, mutta opas on suunniteltu koko henkilöstölle. Kohderyhmä oli tärkeä ottaa huomioon suunnitellessa oppaan sisältöä ja rakennetta. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa varhaiskasvatuksen toiminta ympäristöstä ja alan ammattisanastosta, sekä käsitteistä.

6.2 Toteutus

Oppaan pohjaksi valikoitui ensiksi suorakaiteen muotoinen kollaasi pohja. Olin jäsennellyt tekstiin jo kannen, sisällysluettelon otsikoiden perusteella ja otsikoinnit. Päätin tulostaa oppaan tässä vaiheessa ja katsoa miten opas toimii tulostettuna. Oppaan malli ei sopinut A4 paperille, tekstistä tuli todella pientä mallin ollessa liian kapea ja pitkä paperiin nähden. Aloitin oppaan tekemisen kokonaan uudelle pohjalle, nyt huomioiden pohjan mallin. Oppaan pohjaksi valikoitui nyt A4 paperin mukainen malli, joten tulostaminen ei muuta oppaan tekstiä pienemmäksi ja se pysyy luettavana.

Oppaan runko mukailee opinnäytetyöni sisällysluetteloa, pitäen sisällään kohdat johdanto, huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, huoli varhaiskasvatuksessa ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Päätin jättää varhaiskasvatuksen, opas henkilöstölle ja pohdinnan osiot pois oppaasta. Opas on tarkoitettu varhaiskasvatuksen henkilöstölle, joten heillä on jo tietoa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöstä. Opas henkilöstölle osio käsittelee oppaan suunnittelua, toteutusta ja arviointia, joka ei ole oleellinen osa huolenpuheeksi ottamista henkilöstön näkökulmasta. Opas käsittelee vain tämän opinnäytetyön ydinkohtia ja pysyy silloin tiiviinä ja helposti luettavana.

Oppaan kokonaispituus laajeni suunnitellusta kymmenestä sivusta. Oppaan lopullinen sivumäärä oli 18 sivua. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että kokonaispituuteen on laskettu kansilehti, sisällysluettelo, kertaus ja lähteet mukaan. Oppaan asiasisältö kattaa 12 sivua oppaasta, joka on lähellä suunniteltua pituutta.

Oppaan kansilehdessä ja lähde sivulla on työelämäkumppanin logo tuomassa selkeyttä yhteistyöstä. Logojen käytöstä on sovittu erikseen työelämäkumppanin kanssa.

Johdanto oppaassa käsittelee oppaan tarkoitusta ja taustatietoja. Johdannossa kerrotaan oppaan olevan tämän opinnäytetyön tuotoksena valmistunut opas. Johdannossa esitellään myös opinnäytetyön työelämäkumppani. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö otsikon alla käsitellään oppaassa kohtaamista ja vuorovaikutusta, dialogisuutta ja perheen voimavarojen tunnistamista ja tukemista.

Opinnäytetyössä on luku 4 huoli varhaiskasvatuksessa ja alaotsikoituna huolen tunnistaminen, huolen vyöhykkeet, huolen puheeksi ottaminen, huolen puheeksi ottamisen jälkeen ja lastensuojeluilmoitus. Selkeyttämisen vuoksi oppaassa on käytetty alaotsi-

koiden nimiä. Oppaassa on oma luku huolen tunnistamiselle, huolen vyöhykkeille, huolen puheeksi ottamiselle, huolen puheeksi ottamisen jälkeen ja lastensuojeluilmoitukselle, jotta tieto on helpompi löytää oppaan sisällysluettelosta.

Oppaassa käsitellään myös yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Oppaassa kerrotaan ensin moniammatillisesta yhteistyöstä ja sen jälkeen esitellään eri lapsiperhepalveluiden toimijoita. Opas esittelee alueellisia lapsiperhepalveluita, jotka voivat toimia lapsen, perheen ja varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyössä ja tukena.

Oppaassa on myös lyhyt kuuden kohdan kertaus, joka tiivistää oppaan ydinkohdat muutamien lausein. Kertaus toimii myös viimeisenä puhuttelevana ja tiedon kasaavana kohtana oppaassa. Kertauksen jälkeen oppaassa on lähteet, joihin on kerätty keskeisimmät lähteet. Oppaan lähde sivulla on myös opinnäytetyön tiedot, jotta lukija tietää mihin opinnäytetyöhön opas perustuu. Ja tarkat opinnäytetyön tiedot, joilla kiinnostunut voi lukea koko opinnäytetyön tai löytääkseen laajan lähdeluettelon. Oppaaseen on nostettu vain keskeisimmät lähteet. Koko opinnäytetyössä on suuri määrä lähteitä ja jos kaikki olisi siirretty oppaan loppuun olisi opas pidentynyt hyvin paljon.

Oppaan toteutuksen aikana nousi esille visuaalisuuden merkitys. Oppaan sisältöä korostamaan oppaassa on erilaisia kuvia piirretyistä henkilöistä tai symboleista. Kaikki kuvat ja symbolit ovat valmiita Canva pro sovelluksen kuvia.

7 Arviointi

Opinnäytetyön ja oppaan teko alkoi syksyllä 2023 ja valmistui keväällä 2024. Prosessi on ollut pitkä ja arviointi on ollut suuressa roolissa koko prosessin ajan. Olen saanut projektin aikana palautetta työelämäkumppanilta ja olen itsearvioinut prosessia, opinnäytetyötä ja opasta koko tekemisen ajan.

Opinnäytetyön välitarkastus työelämäkumppanin kanssa järjestettiin Teams- kokouksena tammikuussa 2024. Kokouksen aikana käytiin läpi siihen mennessä tehty opinnäytetyö. Opinnäytetyön ollessa kesken keskityimme oppaan runkoon ja eri aiheisiin, jotta ne vastaisivat mahdollisimman hyvin työelämäkumppanin tarvetta oppaalle. Palautteeksi välitarkastuksesta sain, että opinnäytetyön runko oli selkeä ja kattoi kaikki oleelliset asiat huolen puheeksi ottamisesta. Samassa keskustelussa sovimme kevään aikataulusta ja opinnäytetyön julkaisusta kunnassa.

Itsearviointi on ollut tärkeässä roolissa, tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyötä tehdessä on ollut monta kohtaa, joissa on joutunut pohtimaan erilaisia ratkaisuja ja tekemään päätöksiä sisällöstä, rakenteesta, ulkoasusta tai muusta opinnäytetyön etenemisen kannalta keskeisestä asiasta.

Opinnäytetyön sisällön runko etenee selkeästi eteenpäin kattaen pääkohdat huolen puheeksi ottamisesta varhaiskasvatuksessa. Opas mukailee opinnäytetyön selkeää ja etenevää rakennetta. Opinnäytetyössä esitellään ensin varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ja yhteistyö huoltajien kanssa. Huolen puheeksi ottaminen etenee huolen tunnistamisesta aina huolen puheeksi ottamisen jälkeiseen tilanteeseen ja mahdolliseen lastensuojeluilmoitukseen ilmoitusvelvollisuuden mukaan. Huolen puheeksi ottamisen jälkeen opinnäytetyö käsittelee moniammatillista yhteistyötä ja eri lapsiperhepalveluiden toimijoita. Viimeisenä opinnäytetyössä käsitellään oppaan suunnittelua ja toteutusta ennen arviointia. Opas löytyy opinnäytetyön liitteenä.

Opinnäytetyön aihetta tutkiessa lastensuojeluilmoitus ja työntekijöiden ilmoitusvelvollisuus nousi esille. Ensin lastensuojeluilmoitus oli oma lukunsa, mutta opinnäytetyön kokonaisuutta arvioidessa siirtyi se huoli varhaiskasvatuksessa otsikon alle omaksi alaluvuksi. Opasta tehtäessä lastensuojeluilmoitus ja siihen liittyvä ilmoitusvelvollisuus, sekä yhteystiedot ovat opinnäytetyön tapaan heti huolen puheeksi ottamisen jälkeen luvun perässä. Opasta arvioidessa pohdin, korostuuko lastensuojeluilmoitus liiaksi tai jääkö lukijalle tunne, että huolen puheeksi ottaminen johtaisi aina lastensuojeluilmoitukseen. Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on jokaisella varhaiskasvatuksen henkilöllä velvollisuus, joten tämä oli kuitenkin tärkeä osa huolen puheeksi ottamista. Jos opas olisi tehty esimerkiksi huoltajille olisi kappale ollut varmasti erilainen, mutta alan ammattilaisille suunnatussa oppaassa mielestäni tämä on oikeassa kohdassa jatkumona huolen puheeksi ottamisen jälkeen. Joskus tilanne voi vaatia lastensuojeluilmoituksen tekemistä huolen puheeksi ottamisen jälkeen.

Opinnäytetyössä ja oppaassa nousee esille kehittämistehtävän kohderyhmä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön osaaminen alasta on huomioitu esimerkiksi siten, ettei oppaassa ole varhaiskasvatuksen toimintaympäristön kuvausta. Henkilöstön osaaminen on otettu huomioon myös sanastoa käytettäessä. Jos opas olisi tehty alaa tuntemattomien käyttöön olisi ammattisanastoa pitänyt määritellä enemmän ja laajemmin. Kohderyhmä ja alueellisuus tulee huomioon myös luvussa yhteistyö eri toimijoiden kanssa. Kaikki kappaleessa esitellyt lapsiperhepalveluiden toimijat ovat joko Asikkalan kunnan tai Päijät-Hämeen hyvinvointialueen palveluita.

Opas on kattava kokonaisuus, joka vastaa kehittämistyön tavoitetta. Opas käsittelee aiheen keskeisimmät aiheet ja antaa tietoa puheeksi ottamiseen liittyvistä aiheista ja alueellisista lapsiperhepalveluiden toimijoista.

8 Pohdinta

Oma opinnäytetyöni vastaa Asikkalan kunnan tarpeeseen lisätä henkilöstön osaamista huolen puheeksi ottamisesta. Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli tehdä Asikkalan kunnan käyttöön huolen puheeksi ottamisen opas henkilökunnalle. Opas on digitaalisesti jaettavissa ja mahdollinen tulostaa halutessaan paperiseksi oppaaksi.

Huolen puheeksi ottamisesta on tehty paljon opinnäytetöitä, ja moni opinnäytetyö on tehty tietyn kaupungin tai kunnan käyttöön. (ks. Laakso-Orkomies 2022; Itkonen & Kuronen & Malinen 2019; Strandén & Turpeinen 2017). Huolen puheeksi ottaminen on mielestäni tärkeää kaikissa sosiaalialan työtehtävissä ja materiaalia löytyy eri toimialoja koskien.

Taustamateriaalia ja tutkimuksia etsiessäni rajasin materiaalia niin, että se rajautuu koskemaan huolen puheeksi ottamista varhaiskasvatuksessa tai lapsiperheiden kanssa tehtävässä työssä. Koen, että työtä varhaiskasvatuksessa ohjaa paljon lait ja säädökset ja niin materiaalissa esiin nousee myös eri lait ja säädökset.

Opas lähetetään oppaan valmistuttua henkilöstön sähköpostiin työelämäkumppanin toimesta. Työntekijöiltä heränneen toiveen pohjalta opas esitellään työntekijöille opinnäytetyön valmistuttua. Opas esitellään henkilöstölle Team- kokouksessa, jolloin monen eri yksikön työntekijöillä on mahdollisuus osallistua samaan aikaan. Esittely järjestetään lasten nukkuma/lepoaikana, joka mahdollistaa työntekijöiden pääsemisen paikalle helpommin. Yhteistyökumppani lähettää kutsun Teams- kokouksen varhaiskasvatuksen työntekijöille yhdessä sovittuun ajankohtaan. Ajankohtana toimii toukokuu 2024.

Teams- kokouksessa esitellään oppaan sisältö ja kerrotaan mihin opinnäytetyöhön opas perustuu.

Opas antaa työntekijälle tietoa huolen puheeksi ottamisesta ja toimii työntekijän tukena huoli tilanteissa. Huolen puheeksi ottamisen opas voi lisätä työntekijän varmuutta ottaa huoli esille huoltajien kanssa ja antaa heille konkreettista tietoa, miten työntekijä kokee huolen. Työntekijän valmistautuminen ja huolen puheeksi ottamisen jälkeinen pohdinta

auttaa työntekijää oppimaan myös aina uutta huolen puheeksi ottamisen tilanteista ja madaltaa työntekijän omaa kynnystä ehkä seuraavalla kerralla.

Olen oppinut opinnäytetyön tekemisen aikana paljon huolen puheeksi ottamisesta ja laajasta kehittämisprosessista. Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja aikataulutuksen merkitys on myös prosessin aikana korostunut. Opinnäytetyö valmistui suunnitellussa aikataulussa kevään 2024 aikana.

Tämän opinnäytetyön aiheesta olisi mahdollista tehdä jatkotutkimusta esimerkiksi Sosionomi (AMK) opinnäytetyönä tai ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä. Jatko tutkimuksessa voisi selvittää kyselyhaastattelulla huoltajien kokemuksia huolen puheeksi ottamisen tilanteista. Mahdollinen jatko kehittämistyö voisi olla myös opas tai tietopaketti huoltajalle, jossa on tietoa työntekijöiden velvollisuudesta ja esimerkiksi mahdollisuus selkeästi kirjata yhdessä kirjata mitä on sovittu ja miten jatketaan. Huolen puheeksi otton tilanne saattaa aiheuttaa huoltajassa voimakkaita tunteita ja huoltajalla voi unohtaa mitä on esimerkiksi keskustelussa sovittu, joten olisi hyvä olla joku kirjallinen muistiinpano mihin voi palata keskustelun jälkeen.

Lähteet

Asikkala. Asikkala-Portti Päijänteelle. Asikkalan kunta. <<https://asikkala.fi/>>. Viitattu 3.12.2023.

Asikkala. Varhaiskasvatus. <<https://asikkala.fi/kasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/>>. Viitattu 3.12.2023.

Asikkalan varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Asikkalan kunta. <https://asikkala.fi/wp-content/uploads/2022/09/Asikkalan-varhaiskasvatussuunnitelma-valmis_MUOK.pdf>. Viitattu 3.12.2023.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. 8.painos. Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 22.11.2023.

Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, Minna & Karvonen, Sakari (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1>. Viitattu 8.4.2024.

Halme, Nina & Vuorisalmi, Merja & Perälä Marja-Leena 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114954/URN_ISBN_978-952-302-110-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 22.3.2024.

Heinonen, Hanna & Iivonen, Esa & Korhonen, Merja & Lahtinen, Nina & Muuronen, Kaisu & Semi, Ritva & Siimes, Ulla 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 18.3.2024.

Itkonen, Pinja & Kuronen, Kati & Malinen, Marjo 2019. Huolesta toimintaan. Huolittilanteisiin puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 3.11.2023.

Kara, Henna & Piehl, Aino & Laaksonen, Marianne & Raevaara, Liisa & Räsänen, Matti & Tiillilä, Ulla & Viertiö, Annastiina & Virtakangas Hanna. Hyvän virkakielen ohjeita. Kotimaisten kielten keskus. <<https://kielitoimistonohjepankki.fi/virkakieli/>>. Viitattu 7.4.2024.

Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa. Asikkalan kunta. <<https://asikkala.fi/kasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/kasvun-ja-oppimisen-tuki/>>. Viitattu 4.3.2024.

Kekkonen, Marjatta & Lehti, Katriina & Tirkkonen, Jaana 2019. Dialogisuus varhaiskasvatuksessa. <<https://dialogiakatemia.fi/2019/11/18/dialogisuus-varhaiskasvatuksessa/>>. Viitattu 12.4.2024.

Kekkonen, Marjatta 2014. Perheiden lastenhoitojärjestelyt ja tyytyväisyys päivähoitopalveluihin. Teoksessa Lammi-Taskula, Minna & Karvonen, Sakari (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1>. Viitattu 18.3.2024.

Kekoni, Taru & Mönkkönen, Kaarina, & Hujala, Anneli & Launiainen, Sanna & Hirvonen, Jukka 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, Kaarina & Kekoni, Taru & Pehkonen, Aini. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 18.3.2024.

Kennedy Becky 2024. Vahva vanhemmuus. Kuinka löytää hyvä itsestään ja lapsestaan. Keuruu: Otava. Viitattu 18.4.2024.

Koivula, Merja & Siippainen, Anna & Eerola-Pennanen, Paula toim. 2018. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Kustannusosakeyhtiö vastapaino. Viitattu 4.4.2024.

Laakso-Orkomies, Milla 2022. Varhaiskasvatuksen varhainen tuki perheille, sekä huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 3.11.2023.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417#Pidm46494959672192>>. Viitattu 22.9.2023.

Mönkkönen, Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 4.3.2024.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019: Sosiaalipedagogiikka kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 4.3.2024.

Opetushallitus. Monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksessa. <<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus/monialainen-yhteistyo-varhaiskasvatuksessa>>. Viitattu 12.4.2024.

Opetushallitus. Opetushallituksen päätökset pätevyydestä varhaiskasvatuksen tehtäviin. <<https://www.oph.fi/fi/palvelut/opetushallituksen-paatokset-patevyydesta-varhaiskasvatuksen-tehtaviin>>. Viitattu 11.4.2024.

Opetushallitus. Tietoa varhaiskasvatuksesta vanhemmille ja huoltajille. Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tietoa-varhaiskasvatuksesta-vanhemmille-ja-huoltajille>>. Viitattu 26.9.2023

Päijät-Sote, Alaikäisten mielenterveys ja perheneuvolapalvelut. <<https://paijat-sote.fi/laakariin-ja-hoitoon/lapsiperheille-ja-nuorille/alaikaisten-mielenterveys-ja-perheneuvolapalvelut/>>. Viitattu 5.3.2024.

Päijät-Sote, Lasten ja nuorten kuntoutus ja apuvälinepalvelut. <<https://paijat-sote.fi/laakariin-ja-hoitoon/kuntoutus-ja-apuvälineet-siirto/lasten-ja-nuorten-kuntoutus-ja-apuvälineet/>>. Viitattu 6.3.2024.

Päijät-Sote, Lastenneuvola. <<https://paijat-sote.fi/laakariin-ja-hoitoon/lapsiperheille-ja-nuorille/neuvolapalvelut/lastenneuvola/>>. Viitattu 4.3.2024.

Päijät-Sote, Lastensuojelu. <<https://paijat-sote.fi/apua-ja-tukea-arkeen/lapsiperheille/lastensuojelun-avo-sijais-ja-jalkihuoltopalvelut/>>. Viitattu 12.4.2024.

Päijät-sote. Apua ja tukea lapsiperheille. <<https://paijat-sote.fi/apua-ja-tukea-arkeen/lapsiperheille/sosiaalipalvelut-lapsiperheille/>>. Viitattu 4.3.2024.

Päijät-Sote. Etusivu. Asiointi Päijät-Sotessa. <<https://paijat-sote.fi/>>. Viitattu 13.4.2024.

Rantaeskola, Satu & Hyyti, Jari & Kauppila, Jaakko & Koskelainen, Mari 2015. Haastavat asiakastilanteet. Väkivalta työssä. Helsinki: Talentum. Viitattu 13.4.2024.

Rautio, Susanna 2016. Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä. Väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 27.2.2024.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2023. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidm46494957946016>>. Viitattu 27.9.2023.

Strandén, Henna & Turpeinen, Carita 2017. Kun huoli herää. Opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 3.11.2023.

Suomen kansallinen lapsi strategia. Lapsi strategia. ISBN 978-952-00-9871-1 (painettu). Viitattu 12.4.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a. Dialoginen huolen puheeksi ottaminen. Helsinki. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf>. Viitattu 24.9.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b. Ehkäisevä lastensuojelu. Lastensuojelun käsikirja. <<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>>. Viitattu 4.3.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023c. Tilastoraportti 24/2023. Lastensuojelu 2022. Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 13.4.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023d. Lastensuojelu. Lapset, nuoret ja perheet. Helsinki. <<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/lastensuojelu>>. Viitattu 22.9.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelun käsikirja. <<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>>. Viitattu 18.3.2024.

Terveyskylä 2023. Mistä on kyse, kun puhutaan voimavaroista? <<https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/kuntoutujalle/oma-hyvinvointi/opas-omien-voimavarojen-tunnistamiseen-ja-vahvistamiseen/mista-on-kyse-kun-puhutaan-voimavaroista>>. Viitattu 3.3.2024.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>>. Viitattu 22.9.2023.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Helsinki. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf>. Viitattu 15.9.2023.

HUOLEN PUHEEKSI OTTAMINEN

**Huolen puheeksi ottamisen opas
varhaiskasvatuksen henkilöstölle**

AMK-opinnäytetyö
Julia Tirronen
Sosionomi
Varhaiskasvatus
Metropolia Ammattikorkeakoulu
Kevät 2024

Sisällys

Johdanto	1
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	2
Huolen tunnistaminen	5
Huolen vaiheet	6
Huolen puheeksi ottaminen	8
Huolen puheeksi ottamisen jälkeen	9
Lastensuojeluilmoitus	10
Yhteistyö eri toimijoiden kanssa	12
Kertaus	14
Lähteet	16

Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamista huolen puheeksi ottamisen tilanteissa. Opinnäytetyö on monimuotoinen kehittämistyö. Tämä opas on opinnäytetyössä kehitetty opas ja löytyy opinnäytetyön liitteenä ja erillisenä tiedostona.

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Asikkalan kunta. Opinnäytetyön liitteenä on tulostettava digitaalinen opas huolen puheeksi ottamisesta Asikkalan kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Oppaan tarkoituksena on lisätä kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoisuutta huolen puheeksi ottamisesta ja huolen vyöhykkeistä.

Asikkalan kunta sijaitsee Päijät-Hämeessä. Asukasluvultaan Asikkala on noin kahdeksan tuhannen asukkaan kunta.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Kohtaaminen ja vuorovaikutus

Varhaiskasvatuksessa jaetaan päivittäin tietoa huoltajien kanssa lapsen päivän kokemuksista ja tapahtumista. Tärkeitä ovat lapsen osaamista ja kehitystä myönteisesti kuvaavat ja kannustavat viestit. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamisen kannalta tärkeitä ovat huoltajien ja henkilöstön keskustelut sekä havainnot lapsen päivästä. Huoltajien ja henkilöstön luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa yhteistyön myös, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen tai perheen hyvinvoinnista herää huoli.

Kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa tulee huomioida kuinka itse on läsnä tilanteessa ja miten näkee toisen ihmisen sekä tilan antamisen toiselle osapuolelle. Jokainen kohtaaminen ja vuorovaikutustilanne on erilainen ja jokaiseen tilanteeseen vaikuttaa vahvasti vuorovaikutuksen osapuolet. (Mönkkönen 2018.)

Varhaiskasvatuksessa yhteistyö huoltajien kanssa alkaa jo ensimmäisestä kohtaamisesta. Vuorovaikutus saattaa muuttua muotoaan vuosien varrella lapsen varhaiskasvatusaikana, mutta työntekijän tulee panostaa yhteistyöhön koko lapsen varhaiskasvatusajan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) tuodaan esiin varhaiskasvatuksen vastuu yhteistyön suunnitelmallisuudesta ja toteutumisesta lapsen huoltajien kanssa. Yhteistyön tavoitteena on taata laadukas pedagoginen varhaiskasvatustoiminta.

- ◆ **Läsnäolo**
- ◆ **Kuinka näen toisen?**
- ◆ **Tilan antaminen**

Dialogisuus

Sosiaalipedagogisen näkökulman mukaan dialogisuudella tarkoitetaan arvokasta ja kunnioittavaa keskustelukumppanin kohtaamista. Dialogisessa kohtaamisessa on tärkeä ottaa huomioon toisen kunnioitus, empaattisuus, avoimuus, luottamus, läsnäolo ja aktiivinen kuuntelu.

Varhaiskasvatuksessa dialogista vuorovaikutusta voidaan nähdä erilaisissa muodoissa. Dialogisuutta voidaan nähdä varhaiskasvattajan ja lapsen välillä, työyhteisössä tai huoltajan ja varhaiskasvattajan välillä. Tässä oppaassa keskitytään huoltajan ja varhaiskasvattajan väliseen dialogiseen vuorovaikutukseen.

Dialogisuus nähdään vastavuoroisena tilanteena, jossa molemmat osapuolet pääsevät vaikuttamaan tilanteen luomiseen ja kulkuun. Huoltaja ja työntekijä rakentavat tilanteessa yhteistä ymmärrystä molempien ehdoilla. Työntekijän tulee kuitenkin herkästi lukea tilannetta ja tunnistaa tilanteeseen sopiva rytmi tai tarvitseeko huoltaja enemmän aikaa vuorovaikutukseen.

Dialogisuus ei tarkoita samanmielisyyttä käsiteltävästä asiasta, mutta dialogisuus tarvitsee muita tunnusomaisia piirteitä toteutuakseen. Näitä ovat esimerkiksi kunnioittava kohtaaminen, luottamus ja läsnäolo.

Varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteinen kasvatusyhteistyö sitoo molemmat osapuolet huolehtimaan lapsen turvallisesta kasvusta ja kehityksestä. Varhaiskasvatuksessa työntekijän täytyy olla aktiivinen ja ylläpitää dialogista vuorovaikutusta, sekä olla aloitteiden tekijänä vuorovaikutuksessa.

◆ Vastavuoroinen vuorovaikutus

◆ Kunnioittaminen, luottamus, avoimuus, läsnäolo, empaattisuus ja aktiivinen kuuntelu

Perheen voimavarojen tunnistaminen ja tukeminen

Voimavaroilla tarkoitetaan jokaiselle henkilökohtaisia asioita, jotka tukevat ja auttavat jaksamaan arjessa, sekä antavat voimaa vaikeissa tilanteissa. Voimavara ajattelussa korostuu ajatus tavoitteellisuudesta ja toiveikkuudesta. Voimavaroista puhuttaessa korostuu myös myönteinen tapa kohdata haasteita, suhtautua itseensä ja kohdata kuormittavia tekijöitä. Voimavaroista voi hyötyä jos ne pystytään tunnistamaan, vahvistamaan ja vaalimaan.

Voimavaroja on tärkeä tunnistaa niin lapsesta kuin perheestä. Jos työntekijä tunnistaa voimavaroja voi hän antaa myönteistä palautetta. Voimavarat auttavat myös silloin kun keskusteluun lisätään ehdotus mahdollisesta tuesta. Työntekijän on tärkeä arvioida mitä tukea perheelle tarjoaa ja mikä perheen on mahdollista ottaa vastaan ja mihin perheen on mahdollisuus osallistua. Tilanteen ja tukitoimien arviointi edellyttää työntekijältä samaistumista ja eläytymistä perheen tilanteeseen väliaikaisesti.

Voimavaroja pohtiessa voi apukysymyksenä käyttää esimerkiksi mitkä asiat sinua kiinnostavat tai millaiset asiat auttavat sinua jaksamaan silloin kun sinulla on vastoinkäymisiä?

Esimerkkejä voimavaroista

- Lapsen kiinnostuksen kohteet
- Ruokailutilanteet
- Lapsi tulee mielellään päiväkotiin
- Lapsi osaa pitää puolensa
- Lapsen rikas mielikuvitus
- Koti
- Arvot
- Harrastukset
- Unelmat
- Ihmissuhteet

- ◆ Voimavarat tukevat ja auttavat jaksamaan
- ◆ Voimavarojen tunnistaminen, vahvistaminen ja vaaliminen
- ◆ Myönteinen palaute

Huolen tunnistaminen

Työntekijän omaa tunnetta huolesta voidaan käyttää huolen määrittelynä tai mittarina. Huolen tunne nousee esille silloin, kun tilanteen epäillään menevän huonompaan suuntaan ilman muutosta. Työntekijän tulee miettiä miten kauan hänen omat voimavaransa ja osaaminen riittävät auttamaan tilannetta. Työntekijä on saattanut tehdä jo erilaisia toimenpiteitä ja auttaa, mutta vaste tilanteessa ei ole ollut riittävä. Jos toimenpiteet eivät ole riittäviä, voi olla tarpeen lisätä mukaan myös muiden voimavaroja tilanteen ratkaisemiseksi.

Perheiden kannalta on tärkeää, että huoli tunnistetaan varhaisessa vaiheessa ja huoleen puututaan riittävän ajoissa. Varhaiskasvatuksessa on mahdollista havainnoida lasta päivittäin ja se saattaa helpottaa tuentarpeen huomaamista ja arviointia.

Työntekijän on tärkeä muistaa, ettei aina tarvitse tietää kaikkea ennen huolen puheeksi ottoa. Tärkein on ottaa huoli puheeksi, vaikka joskus voi selvitä, ettei syytä huoleen olisikaan.

Huolen tunnistaminen varhaisessa vaiheessa on ennaltaehkäisevän työskentelyn tärkein osa. On tärkeä siirtää painopiste ennaltaehkäiseviin palveluihin ja menetelmiin, ja näin vähentää korjaavien palveluiden tarvetta.

Työntekijän muistilista

- ◆ Huoli on tunne
- ◆ Huolen tunnistaminen varhaisessa vaiheessa on tärkeää
- ◆ Tärkeintä on ottaa huoli puheeksi

Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeet toimivat apuna huolen arvioimisessa ja apuna huolen puheeksi ottamisessa. Huolen vyöhykkeet on jaettu Erikssonin ja Arnkillin (2012) mukaan erilaisiin vyöhykkeisiin.

Huolen vyöhykkeistö on jaettu neljään huolen vyöhykkeeseen. Vyöhykkeet on huoleton tilanne, pieni huoli, harmaa vyöhyke ja suuri huoli. Huolen vyöhykkeet on jaettu vielä osiin, jotka on merkitty numeroin.

Taulukko auttaa työntekijöitä tunnistamaan helpommin, millä tasolla huolen tunne on. Taulukko toimii myös moniammatillisen yhteistyön tukena, selkeyttämässä eri toimijoiden huolen tunnetta.

Erikssonin ja Arnkillin (2012) huolen vyöhykkeet on kuvattuna alla olevassa taulukossa.

TAULUKKO 1. Työntekijän kokeman lasta/nuorta koskevan huolen vyöhykkeistö

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa.
	Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Lisävoimavaroja ja kontrollia saattava mukaan heti.	Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.	

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

TAULUKKO 1: ERIKSSON & ARNKIL 2012. HUOLI PUHEEKSI. OPAS VARHAISISTA DIALOGEISTA.

HUOLEN VYÖHYKKEET

ERIKSSON & ARNKIL, 2012

1

HUOLETON TILANNE

HUOLETON TILANNE ON SILLOIN KUN TYÖNTEKIJÄ KOKEE KAIKEN SUJUVAN HYVIN. LAPSI OPPII, KEHITTYY JA KASVAA NORMAALISTI, JA TYÖNTEKIJÄ KOKEE LAPSEN KASVUOLosuhteet HYVIKSI.

2-3

PIENI HUOLI

TYÖNTEKIJÄ KOKEE PIENTÄ HUOLTA LAPSEN TILANTEESTA. TYÖNTEKIJÄ KOKEE KUITENKIN LUOTTAMUSTA OMIIN MAHDOLLISUUKSIINSA AUTTAA TILANTEESSA. PIENEN HUOLEN VYÖHYKKEELLÄ TYÖNTEKIJÄT KOKEVAT HUOLEN PUHEEKSI OTTAMISEN HELPOKSI. PIENEN HUOLEN VYÖHYKE TOIMII HYVÄNÄ MAHDOLLISUUTENA TOTEUTTAA VARHAISTA PUUTTUMISTA.

4-5

HARMAA VYÖHYKE

HARMAALLA VYÖHYKKEELLÄ HUOLEN JO TUNTEE JA HUOLI KASVAA ENTISESTÄÄN. USEIN HUOLI KOETAAN EPÄSELVÄNÄ 'TÄLLÄ VYÖHYKKEELLÄ. TYÖNTEKIJÄN OMAT KEINOT EIVÄT OLE ENÄÄ RIITTÄVIÄ TAI NE ON JO KÄYTETTY TILANTEEN AUTTAMISEEN. HUOLEN OLLESSA HARMAALLA VYÖHYKKEELLÄ TYÖNTEKIJÄ JOUTUU POHTIMAAN MITEN TILANTEESSA TULISI EDETÄ VELVOLLISUUKSIEN NÄKÖKULMASTA. TYÖNTEKIJÄLLÄ ON ILMOITUSVELVOLLISUUS LASTENSUOJELULAIN (417/2007) 40§ MUKAAN.

6-7

SUURI HUOLI

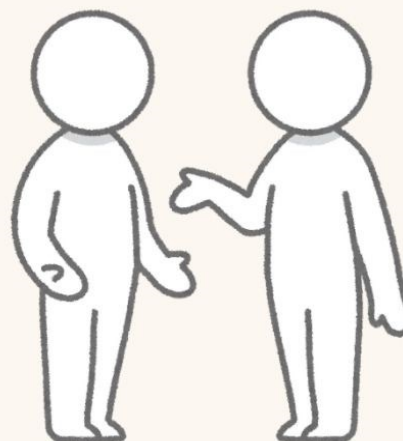
SUUREN HUOLEN ALUEELLA TYÖNTEKIJÄ KOKEE LAPSEN OLEVAN VAARASSA JA OMIEN KEINOJEN LOPPUNEEN. TYÖNTEKIJÄN ON PAKKO TOIMIA JA OTTAA YHTEYS TILANTEESTA, ESIMERKIKSI SOSIAALITYÖNTEKIJÄÄN TAI POLIISIIN. TYÖNTEKIJÄN SAATTAO OLLA HELPOMPI JA VARMEMPI TOIMIA SUUREN HUOLEN ALUEELLA, KUIN HARMAALLA VYÖHYKKEELLÄ, KOSKA SILLOIN ON PAKKO TOIMIA, EIKÄ TARVITSE MIETTÄÄ. SUUREN HUOLEN ALUEELLA TILANTEESEEN PUUTTUMINEN ON SELVÄÄ.

Huolen puheeksi ottaminen

Työntekijän tulee valmistautua huolen puheeksi ottamiseen, jos vain mahdollista. Tietoisella ennakkoinnilla työntekijä valmistautuu huolen puheeksiottoon ja voi löytää siihen hetkeen parhaiten sopivan tavan huolen esille ottamiseen. On hyvä pysähtyä ennakkoinnin äärelle, vaikka ennakkoinnit eivät osuisikaan oikeaan. Ennakkoinnilla voidaan kohdentaa huomio tiettyihin kiintopisteisiin. Henkisesti valmistautuneempi työntekijä pystyy kohtaamaan tilanteen rauhallisesti, eikä mene keskustelun aikana hämilleen tai pelästy. Joskus huoltajien välittömät reaktiot saattavat olla voimakkaita.

Tietoinen ennakkointi voi auttaa työntekijää löytämään toiveikkuutta tilanteeseen ja uusia toimintatapoja työskentelyyn. Joskus työskentelyn onnistuminen vaatii työntekijältä huolen puheeksi ottamisen useampaan kertaan.

Työntekijällä tulee olla rohkeus ottaa huoli puheeksi, mutta myös työntekijän tulee olla sensitiivinen ja herkkä ottaessaan huolen puheeksi. On tärkeä huomioida, että perhe saattaa kokea jo häpeää tai syyllisyyttä tilanteesta ja heillä saattaa olla pelko leimaantumisesta tai siitä, että perheeseen tai lapsiin suhtauduttaisiin jatkossa eri tavalla. Työntekijän tulee rohkaista perheitä kertomaan haasteista, jotta henkilökunta voi tukea lasta tai perhettä.

Työntekijän muistilista

- ◆ Tietoinen ennakkointi
- ◆ Rohkeus, sensitiivisyys ja herkkyys

Huolen puheeksi ottamisen jälkeen

Työntekijän tulee tarkastella tilannetta uuden tiedon perusteella. On tärkeä pohtia millä tasolla huoli on keskustelun jälkeen. Usein huoli on saattanut vähentyä keskustelun aikana tulleiden tietojen ja huoltajan yhteistyöhalukkuuden myötä.

Työntekijän voi tuntea puheeksi ottamisen jälkeen myös turhautumisen tunnetta. Työntekijälle voi paljastua keskustelun aikana enemmän tietoa, kun hän on osannut etukäteen ajatella. Työntekijä voi kokea olevansa huolestuneempi, kuin ennen keskustelua. On tärkeä kuitenkin huomioida, että huolen puheeksi ottaminen toi esille sen kaiken tiedon, mikä olisi muuten saattanut jäädä kokonaan pimentoon.

Huolen puheeksi ottamisen jälkeen työntekijän on hyvä pysähtyä pohtimaan miten tilanteen toteutti. On hyvä pohtia saiko kaiken sanottua mitä oli etukäteen suunnitellut. Tilanteita on hyvä käsitellä jälkikäteen, koska jokaisesta tilanteesta voi oppia uutta ja auttaa jatkossa.

Huolen puheeksi ottamisen jälkeen voi nousta esille tarve eri ammattilaisten väliselle yhteistyölle.

Huolen puheeksi ottamisen yhteydessä esille nousseet asiat saattavat johtaa huolen muuttumisen vakavaksi huoleksi, jolloin työntekijän tulee ryhtyä heti asiasta kuultuaan toimiin.

Työntekijän muistilista

- ◆ Tilanteen tarkastelu uuden tiedon valossa
- ◆ Työntekijän esille nousseiden tunteiden käsittely
- ◆ Pohdinta miten huolen puheeksiotto sujui

Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen voi olla monta erilaista syytä tai seikkaa. Jokaisella on vastuu tehdä ilmoitus viipymättä tilanteen niin vaatiessa. Sosiaalihuollon henkilöstön tehtävänä on arvioida, johtaako ilmoitus kiireellisiin toimenpiteisiin. On myös tärkeä tehdä ilmoitus, vaikka ajattelisi jo jonkun toisen tehneen. Uudet havainnot ja ilmoitusten määrä antaa sosiaalihuollon ammattilaisille tarkemman kuvan tämän hetkisestä tilanteesta. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka perhe olisi jo lastensuojelun asiakkaana.

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä jos havaitsee esimerkiksi:

- Lapsen kohdistuvaa väkivaltaa
- Puutteita lapsen hoidossa tai huolenpidossa
- Lapsen heitteillejätön
- Lapsen tarpeiden laiminlyönnin
- Huoltajan jaksamattomuutta
- Huoltajan päihde- tai mielenterveysongelmia
- Huoltajan oman hoidon laiminlyöntiä
- Lapsen ja huoltajan välisiä vakavia vuorovaikutusongelmia
- Puuttuva arjen tukiverkosto, silloin kun se vaarantaa lapsen hyvinvoinnin
- Lapsen itsetuhoisuus, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö tai osallistuminen rikolliseen toimintaan
- Lapsen suhteeton vastuu perheen arjesta
- Heikkotaloudellinen tilanne, silloin kun se vaarantaa lapsen hyvinvoinnin

(Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
2024. Lastensuojelun käsikirja.)

Lastensuojelu

Ilmoitusvelvollisuus

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluu esimerkiksi lasten päivähoido, nuorisotoimi, opetustoimi, poliisitoimi ja seurakunnat. Vaitiolovelvollisuus ei estä lastensuojeluilmoituksen tekoa, jos lapsen tilanteesta on huoli. Ainoa poikkeus on papin rippisalaisuus.

Ilmoitusvelvollisuus koskee vakituisia, määräaikaista ja sijaisuutta tekeviä työntekijöitä.

Jos miettii ilmoituksen tekoa voi aina olla yhteydessä sosiaalipalveluihin kysyä apua tilanteesta tai kiireellisissä hätätilanteissa hätänumerosta 112.

Yhteystiedot

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä sähköisesti Päijät-sote.fi sivujen kautta.

Kiireellisissä lastensuojeluasioissa palvelee **lastensuojelun päivystys** arkisin klo 8-15.
Puh. 044 4828200

Sosiaalipäivystys palvelee ympärivuorokauden.
Puh. 044 4828201

Hätätilanteissa tulee soittaa aina numeroon 112

(Päijät-sote.fi)

Yhteystiedot saattavat muuttua.
Viitattu 4/2024.

◆ Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Moniammatillisuudella tarkoitetaan tiivistä yhteistyötä ja jaettua asiantuntijuutta eri toimijoiden välillä. Moniammatillisuudessa on tärkeä nähdä erilaiset näkökulmat ja joita eri ammattilaisilla on sekä yrittää oppia niistä. Työskentelyn kohteen mukaan määräytyy moniammatillisen ryhmän osallistujat ja heidän tehtävänsä ryhmässä. Moniammatillisessa työskentelyssä tulee ottaa huomioon asiakkaan kohtaaminen, kuulluksi tuleminen, yksilöllisyys ja asiakkaan vaikutusmahdollisuudet omaan elämäänsä liittyvissä päätöksissä.

Moniammatillinen työryhmä toimii, niin että jokainen edistää tavoitteita hyvässä vuorovaikutuksessa muiden työryhmän jäsenten kanssa.

Monialainen yhteistyö on tärkeä osa laadukasta varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen tulee olla suunnitelmallista, tavoitteellista ja systemaattista. On tärkeä muistaa, että lapsen ensisijainen etu ohjaa monialaista yhteistyötä. Jos lapsen hyvinvoinnista tai kehityksestä herää huoli moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu.

Ensisijaisesti moniammatillista yhteistyö perustuu huoltajien suostumukseen. Yhteistyötä tehtäessä tulee ottaa huomioon yhteiset käytännöt, periaatteet toiminnalle ja huolehtia salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevista asioista. Eriyntyöntekijät, kuten toiminta-, puhe-, ja fysioterapeutit toimivat myös varhaiskasvatuksen työntekijöiden tukena ja tarjoavat konsultaatio apua lapsen asioissa.

Lasten, perheiden ja työntekijöiden tukena toimii monta erilaista lapsiperheen toimijaa Asikkalan kunnan ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen lapsiperhepalveluissa.

- ◆ Jos tilanne vaatii niin ota yhteys lapsiperhepalveluihin ja pyydä tietoa ja tukea tilanteeseen

---

Eri toimijoita

Neuvola palveluita järjestää Päijät-Sote ja Asikkalassa toimii yksi palvelupiste. Lastenneuvolan tarkoituksena on turvata lapsen kasvua ja kehitystä niin sosiaalisesta, fyysisestä ja psyykkisestä näkökulmasta. Neuvolassa tuetaan myös huoltajia lapsen hyvässä huolenpidossa ja turvallisessa, sekä lapsilähtöisessä kasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (Veo) toimii Asikkalan kunnan eri yksiköissä. Veon työhön kuuluu tukea myönteisellä tavalla lapsen kasvua ja kehitystä. Veo toimii ryhmissä yhteisöopettajana tai pitäen lapsille pienryhmiä. Veo osallistuu myös keskusteluihin, joissa käsitellään lasten tuentarpeita, arvioidaan ja suunnitellaan tuen muotoja.

Varhaiskasvatuksen yhteisökasvattaja toimii Asikkalan kunnassa. Yhteisökasvattaja pitää tunne- ja vuorovaikutustyöntelyä ryhmissä, sekä on läsnä ryhmien toiminnassa muutenkin. Yhteisökasvattajan työhön kuuluu perheiden kanssa tehtävä työ, varhaiskasvatussuunnitelma- keskusteluihin osallistuminen, vanhemmuuden vahvistamista ja tapahtumiin osallistumista. Varhaiskasvatuksen yhteisökasvattaja osallistuu ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan työparina lapsen varhaiskasvatuksen aloituspalaveriin päiväkodilla tai lapsen kotona.

Arjen tuen palveluissa on tarjolla monenlaista palvelua perheille. Palveluissa on tarjolla esimerkiksi perheohjaajan tuki arjen päivärytmin, vuorovaikutuksen, rajojen asettamisen, vanhemmuuden tai jaksamisen osalta. Lähityöntekijä voi antaa tukea, jos on huoli perheeseen, vapaa-aikaan tai kouluun liittyvissä asioissa. Psykiatrinen sairaanhoitaja voi olla tukemassa perheen elämänhallintaa, terveyttä tai hyvinvointia. Kotipalvelu voi olla mukana perheen arjessa tukemassa arjen sujumista.

Alaikäisten mielenterveys ja perheneuvolapalvelut tarjoavat tukea perheille vauvan odotuksesta täysi-ikäisyyden kynnykselle asti. Palvelu tarjoaa tukea lapsen kasvatukseen ja kehityksen aiheisiin, sekä tukee perheitä elämän haastavissa hetkissä. Toimintaa on myös ympäristökunnissa, vaikka päätoimisesti palvelu toimii Lahden perhekeskuksessa.

Lasten ja nuorten kuntoutus ja apuvälinepalvelut ovat lapsille ja nuorille tarkoitettuja perustason kuntoutuspalveluita. Palveluun usein hakeudutaan neuvolan tai kouluterveyden läheteellä iän mukaan. On myös mahdollista huoltajan ottaa itse suoraan yhteys avokuntoutuksen numeroon, jos huoli lapsen kehityksestä herää. Asikkalassa on yksi lasten ja nuorten kuntoutuksen toimipiste. Lapsille ja nuorille palvelu tarjoaa perustason puheterapiaa, toimintaterapiaa ja fysioterapiaa. Päijät-Hämeen keskussairaala vastaa erikoissairaanhoidon kuntoutussuunnittelusta ja ohjauksesta, sekä apuvälinepalveluista lapsille ja nuorille.

KERTAUS

YHTEISTYÖ HUOLTAJEN KANSSA

YHTEISTYÖSSÄ HUOLTAJAN KANSSA TULEE MUISTAA TOISTA KUNNIOITAVA KOHTAAMINEN JA VASTAVUORONIN VUOROVAIKUTUS. TYÖNTEKIJÄLLÄ TULEE OLLA AKTIIVINEN ROOLI VUOROVAIKUTUKSEN YLLÄPITÄJÄNÄ JA ALOITTEEN TEKIJÄNÄ.

HUOLEN TUNNISTAMINEN

HUOLI ON TYÖNTEKIJÄN KOKEMA TUNNE. HUOLEN TUNNISTAMINEN JA VARHAINEN PUUTTUMINEN OVAT TÄRKEITÄ AVUN OIKEA-AIKAISEKSI SAAMISEKSI. TÄRKEINTÄ ON KUITENKI OTTAA HUOLI PUHEEKSI.

HUOLEN VYÖHYKKEET

HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ TOIMII HUOLEN ARVIOINNIN TYÖKALUNA. HUOLEN VYÖHYKKEISTÖ KERTOO MILLÄ TASOLLA HUOLEN TUNNE ON. TUNNE VOI OLLA HUOLETON, PIENEN HUOLEN, HARMAAN VYÖHYKKEEN TAI SUUREN VYÖHYKKEEN ALUEELLA. HUOLEN TASON TUNNISTAMINEN VOI AUTTAA JATKOTOIMENPITEIDEN VALINNASSA.

HUOLEN PUHEEKSIOTTO

TIETOINEN ENNAKOINTI AUTTAA HUOLEN PUHEEKSI OTTAMISTA JA AUTTAA TYÖNTEKIJÄÄ VALMISTAUTUMAAN TILANTEeseen. HUOLEN PUHEEKSI OTTAMISEN JÄLKEEN TULEE TILANNETTA TARKASTELLA UUDEN TIEDON POHJALTA.

LASTENSUOJELUILMOITUS

VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖKUNTA KUULUU ILMOITUSVELVOLLISUUDEN PIIRIIN. LASTENSUOJELUILMOITUS TULEE TEHDÄ VIIPYMÄTTÄ. LASTENSUOJELUILMOITUKSEN VOI TEHDÄ VERKKOSIVUILLA TAI OLLA YHTEYDESSÄ SOSIAALIPÄIVYSTYKSEEN.

ERI TOIMIJAT

LAPSEN JA PERHEIDEN TUKENA VOI TOIMIA ERI PALVELUIDEN TOIMIJOITA. ERI LAPSIPERHEPALVELUIDEN TOIMIJOIDEN PALVELUIHIN KANNATTAA TUTUSTUA JA OLLA YHTEYDESSÄ TILANTEEN NIIN VAATIESSA.

Tämä opas perustuu opinnäytetyöhön

HUOLEN PUHEEKSI OTTAMISEN OPAS
VARHAISKASVATUKSEN HENKILÖSTÖLLE
- JULIA TIRRONEN, 2024

Lähteet

ASIKKALA. ASIKKALAN KUNTA. <[HTTPS://ASIKKALA.FI/](https://asikkala.fi/)>.

ERIKSSON, ESA & ARNKIL TOM ERIK 2012. HUOLI PUHEEKSI. OPAS VARHAISISTA DIALOGEISTA. STAKES, SOSIAALI- JA TERVEYSALAN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISKESKUS. OPPIAITA 60. 8.PAINOS. HELSINKI. <[HTTPS://WWW.JULKARI.FI/BITSTREAM/HANDLE/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.PDF?SEQUENCE=1&ISALLOWED=Y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y)>.

NIVALA, ELINA & RYYNÄNEN, SANNA 2019: SOSIAALIPEDAGOGIIKKA KOHTI INHIMILLISEMPÄÄ YH-TEISKUNTAA. E-KIRJA. HELSINKI: GAUDEAMUS.

PÄIJÄT-SOTE. PÄIJÄT-HÄMEEN HYVIVOINTIALUEEN SOSIAALI- JA TERVEYDENHOITO PALVELUT. <[HTTPS://PAIJAT-SOTE.FI/](https://paijat-sote.fi/)>.

TERVEYDEN JA HYVINVOINNINLAITOS 2024. LASTENSUOJELUN KÄSIKIRJA. <[HTTPS://THL.FI/JULKAISUT/KASIKIRJAT/LASTENSUOJELUN-KASIKIRJA/TYOPROSESSI/LASTENSUOJELUILMOITUS-JA-LASTENSUOJELUASIAN-VIREILLETULO/LASTENSUOJELUILMOITUS#MILLOIN%20TAYTYY%20TEHD%C3%A4%20OILMOITUS](https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus#milloin%20taytyy%20tehd%C3%A4%20ilmoitus)>.

MÖNKKÖNEN, KAARINA 2018. VUOROVAIKUTUS ASIAKASTYÖSSÄ: ASIAKKAAN KOHTAAMINEN SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA. E-KIRJA. HELSINKI: GAUDEAMUS.

HEINONEN, HANNA & IIVONEN, ESA & KORHONEN, MERJA & LAHTINEN, NINA & MUURONEN, KAISU & SEMI, RITVA & SIIMES, ULLA 2016. LASTEN OIKEUDET JA ASIKUISTEN VASTUUT VARHAISKASVATUKSESSA. JYVÄSKYLÄ: PS-KUSTANNUS.

OPPAAN KUVAT , CANVA PRO. WWW.CANVA.COM

TARKEMMAT VIITTAUKSET JA LÄHTEET LÖYTYVÄT OPINNÄYTETYÖSTÄ

Kiittäen Julia

